

פרשת "מקץ"

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך: ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

הגיליון מופיע באתר 'לדעת' וכן ניתן לקבלו לאימייל מדי שבוע על ידי שליחת בקשה. eisikovits1@gmail.com,

058-4852-443

אודה לכם אם תעבירו את העלון לאנשיכם או כתובות של נציג עלון. אשמח לקבל הערות מחכימות ובל"נ אשתדל להתייחס אליהם. גם רשות להדפיס / לחלק / להעתיק / לשמור. - בשעת הצורך הרשות נתונה לאמור מהדברים שבעלון אף שלא בשם אומרם. אבל הבא להדפיס וידפיס בשם אומרם. יביא גאולה לעולם. כמו כן יש אפשרות לקבל כל עלון בכל שפה כמעט שתרצו בתרגום של ווארד .

החיבור הראשון הופיע במסגרת

'מפעל ליקוטי שמואל'

"זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו"

בשעה טובה ומוצלחת, בסייעתא דשמיא, רואה אור ספר חדש ומפעים

ליקוטי שמואל – חומש בראשית

לאחר שנים של עיון, איסוף, ליקוט ועריכה, יוצא לאור ספר ייחודי המאגד –סוף מעשה במחשבה תחילה את מיטב הקטעים, המאמרים, הסיפורים והמשלים שהופיעו בעלוני פרשת השבוע בשנים האחרונות. דברי חן ושכל טוב, שנבחרו בקפידה וערוכים בטוב טעם, כדי להחיות את הלב ולהאיר את השולחן

- מתוכן הפרקים: רעיונות מאירי עיניים לפרשיות השבוע • משלים מעוררי מחשבה • סיפורים נוגעים ללב • פנינים להעשרה ולהעברה בשולחן שבת

מתאים ללימוד אישי, למסירת דבר תורה ולשיחה משפחתית

ערוך ומוגש בעמל רב על ידי הרה"ג שמואל אייזיקוביץ שליט"א

כעת למכירה במחיר שווה לכל נפש –כרך ראשון על חומש בראשית

להזמנה:

<https://dash.bookpod.co.il/product/2231>

פרשת מקץ

גיבורים ביד חלשים (רעיונות ומסרים – הרב שמואל קול)

הפרשה מתחילה עם חלומות פרעה ונשאלת השאלה איך באמת לא העלו חרטומי מצרים על לבם כיוון כלכלי-חקלאי כפתרון של חלומותיו של מלך מצרים? התשובה היא, תפיסת עולמו והרהורי ליבו של האדם שולטים על תשובתו. – חרטומי מצרים יודעים שהחלש לא יכול לנצח את החזק, מעטים לא גוברים על הרבים. פרות דקות בשר או שיבולים שדופות -קדים לא יכולים לאכול פרות שמנות או שיבולים בריאות ומלאות, אבל יוסף בן יעקב המלומד בניסים יודע שמציאות כזו קיימת. במילים אחרות, העם היהודי הקטן, החלש, הנרדף, המעומד הטבעי לכיליון בכל דור ודור, הוא מסוגל לחשוב על התרחשויות על טבעיות. הגוי החי על חרבו, כוחו ועוצם ידו, לא מעלה על דעתו התרחשויות נסיות.

פרשת "מקץ" תמיד נופלת בחג החנוכה, יתכן שהקשר הינו על פי נוסך התפילה "מסרת גיבורים ביד חלשים, רבים ביד מעטים, טמאים ביד טהורים..." מראה לנו את פתרונו של חלום פרעה. הטבע הינו יצור כפיו של הקב"ה, והחלש אכן יכול לנצח את החזק.

המסר - " יש לפקוח עיניים ולראות שלא יתקיים בנו, עיניים להם ולא יראו".

התנהגותם של שבטי ישראל (רעיונות ומסרים – הרב שמואל קול)

בני יעקב יורדים למצרים ופוגשים שרשרת של אירועים קשים, קודם מאשימים אותם בריגול, מטעימים אותם במאסר, שמעון נשאר עצור ללא תאריך שחרור, הם נדרשים להביא את בן הזקונים של אביהם וגם שהם עוזבים כבר את ארמון השליט הם מסתבכים בעלילה נוספת בדמות הכסף שבאמתחתם. " ויצא ליבם ויחרדו איש אל אחיו לאמור: מה זאת עשה א-לוקים לנו?"

מדוע ההדגשה על "איש אל אחיו" ולא איש אל עצמו?"

התשובה, שצערם על זולתם היה כנראה גדול יותר מצערם על עצמם. כדרך שכתב הרמב"ן, שאין רעה שלא תצמח ממנו בסופו דבר טוב. זה נכון כלפי סבלותיו של האדם עצמו. וכבר פסקו: "חייב האדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה", אבל לא כלפי זולתו, שחייב לטקס עצה איך להקל סבלו ואיך לעשות אתו חסד.

אך דרכם של בני אדם לנהוג בדיוק להפך. לגבי צרותיו עצמו נוהג הוא בכובד ראש וברצינות יתר. אך לגבי כאבו של הזולת הוא יודע להפטיר "בעזרת ה' הכל יהיה בסדר" או, אל תדאג הכל יסתדר...".

אפשר גם ללמוד מהפסוק "מה זאת עשה א-לוקים לנו?" הם יודעים שצרה צרורה זו נחתה עליהם לא בכדי. לא השליט הרע ומרעיו אשמים בכל האירועים האלו, יש כתובת מרכזית יותר. "אבל אשמים אנחנו על אחינו, אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו – על כן באה עלינו הצרה הזאת". הלב יודע מרת נפשו... .

פעמים רבות איננו בטוחים בשל מה נחתה עלינו צרה זו או אחרת, אך דבר אחד ברור, היא לא נפלה במקרה, אין מקרה. "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה, עושה, ויעשה לכל המעשים".

המסר – בנחות צרות על אדם ראוי שיפשפש במעשיו, כי בסופו של דבר הכל בידי שמים

ויהי מקץ שנתיים ימים (מא א)

מדבריו האחרונים של רבי משה מיכל מביאלה, "ויהי מקץ שנתיים ימים" כשמגיע אדם לקץ ימיו ושנותיו, "ופרעה חולם", מתגלה לו שכל חייו חלם חלום אחד גדול והזה בהקיץ. כי הנה דימה בנפשו שכבר עבר דרך ארוכה והתקדם מה, ועתה נוכח לדעת כי טרם עשה אפילו התחלה – "והנה עומד על היאור", על שפתו, עדיין לא טבל גם קרסולי רגליו במים ולא נתנסה במבחן... .

אחר כך פנה לאנשי ה"חברא קדישא", ושאל: - זה לראשונה בחיי שאני הולך למות, כלום לא נכון שאברך ברכת "שהחיינו?"

נדהמו האנשים, למחזה כזה טרם היו עדים. הבחין רבי משה במבוכתם, חזר ומלמל לעצמו: - אדם פרי אדמה הוא, וממילא אין כאן חשש גדול... .

"ויהי מקץ שנתיים ימים" (מא, א) (דרש יהודה)

חכמינו ז"ל אומרים הימים של האדם נראים "חיים" - רק אם עושה בהם תורה ומעשים טובים ואם לא זה לא חיים, ואדם שלא ניצל את הימים שלו בעולם הזה כשהולך לבית דין של מעלה מונים את השנה שלו מה עשה, ומורידים מהשנה עד שבסוף יוצא לו יום אחד טוב, ומשנתיים יש לו שני ימים וכל הימים הלכו לאיבוד, כי הקב"ה דן ונותן שכר ועונש לפי מה שהאדם היה יכול לעשות ולא עשה, או שעשה והיה יכול לעשות יותר אם היה חי יותר, והוא יקבל את שכרו גם כן לפי זה כאילו עשה. וז"א "ויהי" - ויהי, "מקץ" - בסוף, כשאדם הולך לבית דין של מעלה ועושים לו חשבון, שנתיים ימים" - שמכל השנתיים יוצא לו רק שני ימים, וחבל שלא עשה בהם יותר מצוות ומעשים טובים.

"ויהי מקץ שנתיים ימים" (מא, א) . (רזין דאורייתא)

"אשרי הגבר אשר שם בה' מבטחו" - זה יוסף. (מדרש)

יהודי בא לפני כ"ק האדמו"ר רבי יצחק מסקווירא זצ"ל והתאונן בפניו שאין לו פרנסה וגם אין לו כל מוצא ודרך שיכול להשיגה ... אמר לו הרבי: "גם דוד המלך ניצב בפני שאלה זו. הוא שאל: "מאין יבוא עזרי", שהרי אנו יודעים, שהברכה צריכה לחול על משהו. על "יש", כמו שמצינו באלישע שבירך את כד השמן שיתרבה על יסוד המעט שיש בו, אבל דוד המלך ניצב בפני "אין", לכן שאל כיצד יבוא עזרו. ומה הייתה תשובתו של דוד המלך מיניה וביה? תשובתו הייתה: "עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ"! כלומר: אם תשאל כיצד ייעזר, עליך לזכור שה' הוא "עושה שמים וארץ" ואף אותם יצר "יש מאין". על כן, כמו שעשה אותם יש מאין, כך לא יבצר ממנו להושיע גם את אלו שאין להם מאומה, ולהשפיע להם ברכה עד בלי די

"ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור" (מא, א).

לנצל את שני השובע.

פרעה חלם חלומות על פרות ושיבולים. ויוסף הצדיק פתר לו את חלומותיו, שיהיו שבע שנים שובע ושבע שנים רעב, וכשהיו שני הרעב לא יודע השבע. דהיינו שאפילו לא ידעו שהיה שבע. ומה אנחנו לומדים מזה? אמר הגאון רבי משה מרדכי שולזינגר זצ"ל, כתוב בספרים הקדושים, שזוה לימוד לכל בן אדם... אין זה רק הוראה לפרעה וליוסף הצדיק איך להתנהג ולהתארגן לפני בא הרעב במצרים. אלא זה לימוד לכל בן אדם, תשמע... תשמע... היום אתה בשני השבע. — אתה עכשיו בריא. ב"ה. אתה מתפקד. אתה יכול לצאת מהמיטה. לבד בכוחות עצמך. אתה יכול ללכת לבית כנסת, לבית מדרש?! ואני ברוב חסדך אבוא ביתך. אתה יכול לפתוח ללמוד, דע לך, עכשיו זה שני השבע... ואף פעם לא יודעים מתי יגיעו חס ושלום שני הרעב... אף פעם לא יודעים!! 'אינש אזיל בהאי עלמא, וחשיב דהוא קאי בה לדרי דרין'.

בן אדם מסתובב בעולם וחושב שחתם פה קבע. כאילו יש לו בכספת בבנק עשר אלף שנים. והוא אדם עשיר. שיש לו כ"כ הרבה שנים. וזמן, והוא יכול למשוך מהחשבון. פה הוא יכול להסתובב כמה שעות ביום בלא מעש. וכאן יש לו זמן בשביל העיתון, ואח"כ יש לו זמן בשביל "ללעוס" את העיתון בחברותא – לעשות "האפ טייטשן" את העיתון. ועוד יש לו זמן גם לחזור. יש לו זמן! אבל הוא לא תופס שזה הכל שטויות, עורבא פרח, כשהזמן יגמר ויעמוד מול שוקת שבורה, מול חיים מבוזבזים, אז הוא יפנים את האמת המרה שבזבז חיים נפלאים שיכל לאגור בהם אוצרות נצח, על שטויות!

ויהי מקץ שנתיים ימים ופרעה חולם והנה עומד על היאור (מא', א') (מתוק מדבש, הרב ברוך בוקרה שליט"א)

רש"י- ויהי מקץ- ... כל לשון קץ סוף הוא...

ידוע שאחת הסיבות לאריכות הגלות היא העובדה שאנחנו לא מתפללים מספיק על הגאולה אלא על בקשותינו וצרכינו הגשמיים. רמז לדבר אמר ר"מ מפרימישלאן – "מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום?" התשובה היא "אל הלחם" כי אנחנו מבקשים על הלחם - על צרכינו הגשמיים ולא על הגאולה.

רמז נפלא לעניין זה מביא בעל ה"תפארת שלמה" מדברי רש"י: "כל לשון קץ" כלומר אם הלשון שלנו בתפילה תהיה מכוונת על קץ הגלות אזי "סוף הוא" - ה' יגאלנו מיד, אמן! "ויהי מקץ שנתיים" (מא, א)

חז"ל מבארים שמאחר ויוסף סמך על שר המשקים ופנה לעזרתו, במקום לבטוח בה' לבדו, הוא נענש ושהותו בבית הכלא התארכה בשנתיים נוספות.

אנשים רבים הנקלעים לצרה כלשהי בימי חייהם, נוטים לפנות לכל מיני אמצעים אשר יוכלו לעזור להם, אולם הם שוכחים לפנות אל בורא העולם, שהוא לבדו מסובב את כל הסיבות, ויכול ברגע אחד להפוך את הכל לטובה.

הספור הבא, אשר הינו אמת לגמרי, ייטיב לבאר זאת: בראשון לציון מתגורר יהודי יקר העוסק לפרנסתו בבניית פרגולות וסוכות. יהודי זה נהג שלא לעבוד בימי ששי, אלא להקדישם ללמוד תורה ולסיוע בביתו. באחד הימים, לפני חג הסוכות, נגש אליו שכן המתגורר ברחוב לידו, והפציר בו לבוא ולבנות עבורו סוכה. "מצטער", השיב היהודי, "לא אוכל לעזור לך, עד חג הסוכות נותרה לי עבודה רבה". אולם השכן לא התכוון לוותר, שוב ושוב הפציר והתחנן, ספר כי אין לו סוכה, ולכסוף בקש שיבוא לביתו בערב שבת. "רוצה אתה שאעבוד בערב שבת שובה?",

השתומם היהודי. אולם משעלה הרעיון, שוב לא ירד מהר כל כך... ובסופו של דבר, מצא יהודי זה את עצמו עומד על גגו של בית השכן ביום ששי, כשהוא בונה עבורו פרגולה.

תוך כדי כך, נשמעה לפתע קריאה מן הרחוב. שני אנשים זרים עמדו שם, העבודה נשאה חן בעיניהם, והם החליטו להזמין עבודה לעצמם. ברצון רב נתן להם היהודי את מספר הטלפון שלו, והם סכמו ביניהם כי מיד לאחר החג יבוא לבנות עבורם. מה שלא ידע אותו יהודי, הוא ששני זרים אלו היו חוקרים של רשויות החוק...

כעבור זמן מה מקבל מיוזענו הזמנה לבוא עם פנקסיו לביקורת. הוא הגיע בחשש כלשהו, ורק אז הבין כי החוקרים מחפשים משהו מסוים מאד... הם קבלו מידע על הפרגולה שבנה ביום ששי, וחפשו את הקבלה עליה. מאחר שקבלה מעין זו לא הייתה ברשותו של מיוזענו, הם פקדו עליו לבוא בעוד עשרה ימים לבדיקה חוזרת, ולהסכת מסקנות מתבקשות, קרי: קביעת התעריף שעליו לשלם כקנס על העלמת המס שבוצעה על ידו. בעשרת הימים הבאים לא הצליח האיש לעשות מאומה, לא לאכול, לא לישון וכמעט שלא לתפקד...

חבריו הקרובים, אשר שמעו על פרטי המקרה, נסו להתגייס לעזרתו. הראשון היה השכן שאצלו נעשתה העבודה, "מדוע צריך לפחד?...!", אמר לו. "ביפו", המשיך כממתיק סוד "ישנו אדם שמומחה בהוספת דפי קבלות לפנקסים... כדאי לך לשוחח אתו...". חבר אחר נגש ואמר לו: "אל תהיה בלחץ, חכם שמעון המתפלל ביחד אתנו, עבד לפני כמה שנים במשרד הממשלתי ההוא... הוא מכיר היטב את כולם, ועם כמה לירות הכל יסתדר...". ואילו השלישי בא וספר לו שאחיו עובד איתם כיום, ותמורת תשלום סמלי בהחלט, ביכולתו לדאוג לכך שהחקירה תעבור בשלום....

כל הצעה כזו גרמה לו לתקווה מחודשת, והוא לא חסך בכסף ולא במאמץ כדי להוציאה לפועל. והנה, לאחר שהפעיל את כל הקשרים האמורים, ישב אותו יהודי עם עצמו וחשב: "ריבוננו של עולם, מה, בדיוק, אתה רוצה ממני? הלא אתה מכיר את הפנקסים האמתיים שלי... אתה יודע שמעולם לא הרווחתי גרוש מבלי לעשר! אתה יודע שלאחרונה השאתי את בתי עם תלמיד חכם, ושלמתי על כך במיטב כספי ודמי! במה חטאתי? מה עלי לתקן?!"

ופתאום הבין: כאשר הייתה לי בעיה למי פנית? לחכם שמעון, לאיש מיפו, לעובד מתל אביב... ומה עם ריבון העולמים? האם הוא איננו נמצא בתמונה?! הוא קם ממקומו ונגש לעבר מכשיר הטלפון. חייג את מספרו של העובד מיפו והודיע לו: נא להפסיק את העבודה על הפנקסים, הסתדרתי כבר... לאחר מכן התקשר לחכם שמעון ולעובד השלישי והודיע שאין צורך בשום פעילות, הוא הסתדר כבר בעצמו... או אז, כאשר ה"שטח" התפנה, הוא פנה לבורא העולם ואמר לו: "ריבוננו של עולם, כעת אני אצלך...".

יום החקירה הגיע. הוא מגיע למשרדים ונשלח הישר לחדר המנהל... "אוי ואבוי!" מספיקה מחשבה מהירה לחדור למוחו, והרגלים התקשו לפסוע מרב פחד... כשהתיישב, החל הלה לתחקר אותו על כך שלא הייתה קיימת קבלה, על המחסור בפנקס הזמנות, ועל עוד פרטים ופרטי פרטים שלא דווח בהם כראוי על הכנסותיו. עם כל מלה שיצאה מפיו, חש שסיכוייו לצאת ללא עונש קטנים והולכים.

לפתע אומר לו הפקיד: "אינני יודע מדוע, אבל אינני מסוגל לעשות לך מאומה... כאלו משהו רשם על מצחך 'אל תיגע בו'... אני כותב לך דו"ח ומכניס אותו לתיק האישי שלך, וכעת עליך להתפלל שאיש לא יפתח את התיק..." ובמלים אלו נפרד מעליהם לשלום. אכן, כאשר ה"שטח" התפנה, דאג "בעל הבית העיקרי" שלא יאונה לו כל רע.

"והנה שבע פרות עולת אחריהן... ותעמודנה אצל הפרות... ותאכלנה הפרות" (מא ג-ד) (מענינה של תורה)

מובא בשם ה"שפת אמת" זצ"ל: כאן מרומזים דברי חכמינו שאמרו, כי בתחילה בא היצר הרע אל האדם כ"הלך" עובר אורח, לאחר מכן הוא בא אליו כאורח, ולבסוף הוא נעשה בעל בית ומושל בו.

שבע הפרות הרעות הינן סמל כוחות הרע של היצר, ובראשונה הן "עולות" – קמעה קמעה הן עולות ומתגלות לעיתים רחוקות, לאחר מכן "ותעמודנה אצל" – הן נדבקות אל האדם כאורח, עד שלבסוף "ותאכלנה" – הן בולעות אותן לחלוטין...

פכים קטנים (רבי ראובן אלבז)

נאמר בפרשה "ויוותר יעקב לבדו ויאבק איש עימו עד עלות השחר". יעקב עבר את מעבר יבוק, וחזר כדי לאסוף פכים קטנים, ויש אומרים שזה פח השמן שממנו נמשחים המלכים, ובזה חנכו את בית המקדש, ובזה ימשחו את מלך המשיח בעתיד. זה גם הפח הטהור שמצאו החשמונאים וחתום בחותמו של כהן גדול, זה יעקב אבינו. ועל זה נלחם יעקב אבינו מלחמה נוראה נגד עשו, אלו היוונים. יעקב נלחם וניצח את המלאך שהיה שרו של עשו, ובזכות זה לא הצליחו היוונים לטמא את עם ישראל. "יוונים נקבצו עלי אזי בימי חשמונאים ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים", מלבד הפך הקטן ולכן נשארנו יהודים עד עצם היום הזה.

הרשב"ם כותב שיעקב ידע מהיכן עשו צריך להגיע ולכן עבר לדרך אחרת, דרך מעבר יבוק. אבל אז בדיוק פגש אותו המלאך, כי לולא זאת לא היה נפגש עם עשו. ולמה? שואל הרשב"ם, לפי שהקב"ה רצה להראות ליעקב אבינו שיש באפשרותו להיפגש עם עשו, וגם לנצחו.

אנו בעיצומו של ימי חנוכה שמאיר בהם האור הגנוז מששת ימי בראשית, והקב"ה נתנו בימי החנוכה. "אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו".

מטפחת משי וכד קטן (גד שכטמן)

בן מיעוטים הגיע למשרדי חברת אוטובוסים גדולה על מנת להתקבל כנהג מן המניין. בעלי החברה נרתעו מעט, מי יערוב להם שניתן לסמוך על תבונתו בכל הנוגע לביטחונם של הנוסעים? החליטו להעמיד אותו למבחן קצר: "אתה נוסע בכביש צר, תהום עמוקה פעורה משני הצדדים, סטייה שלך לתהום פירושה גזר דין מוות על נוסעי האוטובוס. מולך מופיע אדם שמסרב לזוז מהכביש, תדרוס אותו, או תסטה לתהום?" "בוודאי שאדרוס אותו", ענה המועמד בהיגיון. "חיי הרבים עדיפים מחיי היחיד". הוא התקבל. לא עברו שבועיים מאז נכנס לתפקידו והתיאוריה שהציגו בפניו התממשה. האוטובוס סטה לתהום, נוסעים רבים נפגעו והנהג עצמו שרד בנס. לאחר שנסיימה חקירת המשטרה שאלו אותו בעלי החברה: "מדוע לא דרסת את העומד מולך?" "רציתי לדרוס אותו, אבל הוא ברח לתהום", ענה בקול חלוש, "אז רדפתי אחריו..."

חג החנוכה נחגג כידוע בשל נס פך השמן שקרה בבית המקדש. אבל השבוע חשבתי לעצמי: מה מתרגשים כל כך מהנס הזה שמנציחים אותו? חז"ל מונים בתלמוד לפחות 14 ניסים, מדהימים לא פחות, שאירעו בקביעות בבית המקדש. אף לא זכר קטן נחגג עבורם.

באחד מלילות הסדר בבית מדרשו של רבי לוי יצחק מברדיצ'ב שרר מתח רב במקום: הצדיק אינו מוכן לערוך קידוש עד שיתמלאו שני תנאים. התנאי הראשון היה שיביאו לפניו חמץ השייך ליהודי, והשני היה שאחד מן החסידים יצליח להשיג לו מטפחת עשויה משי טהור תוצרת פרוסיה! הימים היו ימי מלחמה בין רוסיה לפרוסיה, והממשלה הרוסית הוציאה גזר-דין מוות חד משמעי לכל מי שיחזיק ברשותו מטפחת כזו. בשל נחרצותו של הרבי עשו החסידים מאמצים גדולים למלא את בקשתו. לאחר שעה ארוכה של חיפושים חזרו אליו והודיעו: שתי מטפחות משי נמצאו. אבל אף לא חתיכת חמץ אחת...

נשא רבי לוי יצחק את עיניו למרום וקרא: אבא שבשמים, למרות שישנו דין מוות על מי שיחזיק מטפחות משי, עשרות אלפי שוטרם עומדים בגבולות ואורכים למברחים, בכל זאת

מצאתי שתי מטפחות בנקל. אבל אתה ציווית שלא יהיה חמץ ברשותנו בפסח, לא העמדת אף שוטר ואלפי שנים מצוותך נשמרת בקפדנות. תורתך נצחית היא ובניך מסורים לך ביותר!

לאחר דין ודברים בין יוסף לאחים כשהוא מאשים אותם בריגול, הוא מטיל עליהם את חובת ההוכחה לכך שהם לא מרגלים: הוא יאסור אחד מהם והם ילכו חזרה לכנען כדי להביא את אחיהם הקטן. מה רצה יוסף להשיג בכך שאסר את שמעון? הרי יודע הוא שאין להם ברירה אלא לחזור בעוד מספר חודשים לאחר שייגמר האוכל שברשותם והם ישובו אליו לקנות מזון. חלק מן המפרשים מבארים את מטרתו של יוסף. ברצונו היה להעמיד את האחים למבחן סמוי: האם הם יילחמו בעד האח שאותו הוא רוצה לאסור, או שמא יוותרו עליו ויעזבוהו לנפשו כפי שמכרו אותו, את יוסף לפני שנים רבות. המבחן הזה מסתיים רק בפרשת ויגש כשיוסף רצה לקחת את בנימין כעבד על גניבה שלכאורה ביצע. אז ניגש יהודה ומצהיר על מלחמה מול כל מצרים באם לא ישוחרר בנימין. כאן כבר השתכנע יוסף שהאחים מתחרטים על אשר עוללו לו במכירתו למצרים, ומגלה להם שהוא יוסף.

היוונים לא רצו להשמיד את גופם של עם ישראל, רק את נשמתם. על כך יצאו בני חשמונאי למערכה במסירות נפש וזכו לניצחון שמימי מזהיר. או אז הם ניגשים לבית המקדש ההרוס ומשפצים אותו בחרדת קודש, כשמגיעה השעה לחנוך אותו (חנוכה) הם מגלים לפתע שאין להם שמן טהור... על פי ההלכה יכלו החשמונאים להדליק בשמן טמא. אבל אולי ניתן לומר שהוצב בפניהם מעין מבחן סמוי משמים: האם גם כעת תילחמו נגד חוקי הטבע ותדליקו בשמן טהור - ולו ליום אחד - או שמא תדליקו מכל הבא ליד והעיקר שהמנורה תדלק? החשמונאים עמדו במבחן והוכיחו שהם לא שוכחים את המטרה שגרמה להם לצאת למלחמה: לא רק לקיים את רצון הבורא באופן טכני ובלי ניסיון להבין את מטרת המצוות (הנהג שרדף אחרי ההלך לתהום), אלא שאיפה לעשות כל מה שביכולתי על מנת להגיע לקיום המצוות באופן הטוב ביותר.

כשאנו חוגגים את נס פך השמן, אנו מנציחים את מטרת העל של המכבים שנלחמו בטבע למען רצון הבורא. אולי בשל כך זכינו לשמונה ימי חנוכה. שמונה - מעל הטבע!

ויהי מקץ שנתים ימים (מא,א)

רבותינו הן בזוהר והן במדרש פתחו דרשתם לפרשה בפסוק (איוב כח, ג) "קץ שם לחושך ולכל תכלית הוא חוקר". ונאמר ע"ז במדרש כאן: "זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה". דבר אחר: קץ שם לחושך, זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום.

ובוודאי הורנו חכמינו מוסר השכל ולקח בחיים חיותינו. ובכן, מה רצו חכמינו ללמדנו בזה. ויבואר עפ"י מעשה ששמעתי מאדוני אבי רבי בן ציון רז שליט"א.

מלך אחד ביקש מאת פני יועצו הפרטי אשר היה מאד מחכים את המלך: "תן לי דבר שיועיל לי בכל עת". נענה היועץ, וביום השלישי הופיע וטבעת בידו, עליה היה חקוק אותיות ג. ז. י. הגישו ברוב כבוד למלך. התבונן המלך ושאל "מה פשרם של אותיות הללו". הרים היועץ עיניו ואמר למלך, אדוני המלך הנך שולט על המדינה ועל אזרחיה, שם לב על שכנות המדינה אם לשלום אם למלחמה. יתכן שתהיינה למלך דאגות ויתכן שגם תהיינה הצלחות. ובוודאי לא בהצלחות מסתיימת אחריותו של אדוני המלך, ולא הדאגות צריכות לעצור בעד המלך. ובכל מצב, המלך הלא צריך לחשל עצמו ולהלוך ברוח נדיבה ובעוצמה. ובכן כאשר אדוני המלך יודע כי ההצלחות תעבורנה, וגם הדאגות תחלופנה, בכך יתחזק אדוני המלך. ובכן, זה פשר אותיות גז"י - "גם זה יעבור" והיה בהיות אדוני בשיא ההצלחות - ידע "גם זה יעבור"! ובהיותו בדאגות - יבין "גם זה יעבור"!

כך כל אנוש ויציר חומר, יש לו הצלחות וישנם גם כן קשיים בחיים, [לא ש"החיים קשים" אלא יש "קשיים בחיים"], ושמא יחשוב: "אוי, מה יהיה עמי", כגון חשוכי בנים, או רווקים, או סובלי חולי, וחסרי ממון וכו' וכו'. לזה נדע לנו כלל: "קץ שם לחושך"! זמן נתן האל כמה זמן יהיה עולם באפילה. כמו כן אנחנו, עלינו לידע, משברי החיים - יחלפו יעברו ויבוא טוב. ולא נשארים כך, וגם אין נתקעים בזה העולם, אלא "דור הולך ודור בא", ועולים לעולם שכולו טוב, עולם נצחי. וחבל לבלות החיים כאן בדאגה, כדאי להעבירו בטוב ובתקוה. קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך.

ויהי מקץ שנתים ימים (מא,א)

נאמר בבראשית רבה פט, ג: 'אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו' - זה יוסף, 'ולא פנה אל רהבים' - על ידי שאמר לשר המשקים 'זכרתי והזכרתני' יתוסף לו שתי שנים. מפורסמת השאלה, שהרי דברי המדרש לכאורה סותרים מניה וביה: בתחילה כתוב שיוסף "שם ה' מבטחו", ומיד אחרי כן כתוב שעל חסרון הביטחון בה', שפנה אל שר המשקים בבקשה שיזכרהו, נענש להישאר במאסר שנתיים נוספות!

ותרץ הרבי ר' יצחק מוורקי, שהנה מעשה היה ברבי ר' אלימלך מליז'נסק, שפעם הלך לעשות "תשליך" בראש השנה, והמנהג כשעושים תשליך לרוקן את הכיסים, כביכול משליכים משם את החטאים. כשסיים ר' אלימלך "לרוקן" את כיסיו, ראה את תלמידו מהלך סביבו ומחפש משהו על הרצפה. שאל אותו רבי אלימלך: "מה אתה מחפש?" והתלמיד הסביר: "אני מחפש את העבירות של הרבי, שכן, מה שאצל הרבי נחשב עבירה - לי יחשב כמצווה!"..

אתן לכם דוגמא קטנה, מהי "עבירה" אצל הרבי ר' אלימלך: פעם אחת ראוהו תלמידיו כשמצב רוחו לא טוב. שאלוהו: "מה קרה, רבנו?" והוא סיפר: "עברתי היום עבירה. דברתי אחרי 'הודו', באמצע 'פסוקי דזמרה'". למה הוא דיבר? בא אליו איש אחד ואמר שאשתו מקשה ללדת, והוא שאל אותו את שמות האישה ואמה כדי שיוכל להתפלל עליה, וברך אותו שיהיו בריאים, האם והתינוק. אמרו לו התלמידים: "רבי, הרי לא סתם דברת, ודאי יש להקל בדבורים כאלו שהם לצורך הצלת נפשות!" אך ראו שעדין לא נחה דעתו: סוף כל סוף אלו דיבורים, והוא דיבר אחרי 'הודו'. אמרו לו: "רבי, אתה הרי מתפלל נוסח ספרד". בנוסח אשכנז באמת אומרים 'ברוך שאמר לפני הודו'. אבל אתה מתפלל נוסח ספרד. ו'ברוך שאמר' אומרים אחרי הודו, כך שעוד לא אמרת 'ברוך שאמר'. אמר רבי אלימלך: "נכון, אבל לפי נוסח אשכנז הודו זה אחרי 'ברוך שאמר', כבר אסור לדבר". זו הייתה עבירה של הרבי, רבי אלימלך. מזה אתה מבין כמה גדול היה האיש. אם זה נקרא עבירה, מה כבר הייתה מצווה?!

לפי זה, אומר רבי יצחק מוורקין, אם רואים שבאים בטענה ליוסף הצדיק על כך שאמר לשר המשקים "כי אם זכרתני והזכרתני", ומענישים אותו בשנתיים מאסר - בהכרח שהיה מושלם במידת הביטחון בה, והיה "שם מבטחו בה". ממילא יתכן שתהיה עליו טענה גם על חסרון כה מועט בעבודת הביטחון, עליהם נענש בשנתיים נוספות בבית הסהר.

נִיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְרָעָה חֹלֶם וְהָיָה עֹמֵד עַל הַיָּאָר (מא,ב) (אברהם לוי)

איזה לב יש לך?

בפרשת השבוע אנו מוצאים ביטוי חדש ומאוד תמוה, הנקרא "פרה יפה".

והשאלה נשאלת: מה משמעות הביטוי הזה שנקטה התורה? כיצד בכלל ניתן לשדך בין פרה ליופי? אך אל דאגה, רש"י הקדוש כבר ביאר לנו את סוד העניין בצורה נפלאה, וזה תוכן דבריו: בימי הַשָּׁבָע יש לכולם כל צורכם ואין עין אדם צרה ברעהו וכולם מסתכלים על הכל בעין טובה, וכל הבריות מושלמות ויפות בעיני כולם. וכשרצתה התורה לרמוז על המצב הנפלא הזה - היא השתמשה בקוד "פרה יפה", שזה ביטוי המעיד שלכולם לא חסר דבר - וכולם מסתכלים על כל הבריאה בעין טובה ולב שמח, (עד כדי כך שאפילו הפרות יפות בעיני האנשים). עד כאן תוכן דבריו הקדושים של רש"י, ומי שמתעמק ונובר בהם לעומק מגלה בהם סוד כביר ואדיר השווה יותר מכל הון וממון שבעולם, וכדלהלן: מי שיש לו הכל ואינו מרגיש חסר, אזי הוא מסתכל על הכל בצורה נפלאה והכל יפה ומושלם בעיניו. לחילופין, מי שלא שמח בחלקו ומרגיש תמיד חסר, אדם זה הופך להיות "צר עין" והוא רואה את המום שיש בכל דבר. על פי הסוד והיסוד הזה אנו יכולים להבין דבר נוסף ומאוד תמוה, שנאמר לפני שנים רבות.

מה כוונת המשורר? התנא באבות אומר "איזהו עשיר? השמח בחלקו" (אבות ד' א'). והשאלה נשאלת: כיצד שמחה מעידה על עושר? מה גם שהמציאות מוכיחה שיש עניים ודלים השמחים יותר מהרבה עשירים אחרים. אם כן כיצד יתכן שהתנא קובע עובדה שמחה מעידה על עושר?

התשובה פשוטה: אדם שמח במה שיש לו ואין הוא מרגיש שחסר לו דבר, אדם זה זכאי לכתר ולתואר של "עשיר". מדוע? משום שאין מטרת העשירות לאגור כספים כחול הים, אלא לעזור לאדם לממש את כל חפצו ותאוות ליבו - ללא מגבלות כלכליות. ואדם השמח בחלקו ולא מרגיש חסר, הרי יש לו "הכל" - והוא לא מרגיש "מוגבל כלכלית". במילים אחרות: המכנה המשותף בין העשיר הכי גדול לאדם השמח בחלקו - זה ששניהם מרגישים שיש להם הכל ולא חסר להם דבר, והם שמחים "שמחה מושלמת" בנחלתם ומנת חלקם.

מצד שני, אדם שאינו שמח בחלקו ובתוך תוכו עדיין הוא לא בא על סיפוקו בצבירת רכוש, אפילו אם יש לו ממון כחול הים - אין ספק שהרגשת החסר שלו מונעת ממנו את הכתר של "עשיר מושלם". במילים אחרות: המכנה המשותף בין האיש הזה והעני הראשי של העיר, זה שלשניהם יש הרגשת חסר והם לא מסתפקים בחלקם. וכיצד באמת יתכן להסביר את הניגוד הקיצוני הזה, שעני ואביון ישמח בחלקו - ואילו עשיר בכיר ירגיש חסר ממוני למרות כל אוצרותיו?

הכל תלוי בלב האדם.

יש אדם שליבו טוב ותקין ואופיו נעים וחמים - והוא יודע להתבונן על החצי כוס המלאה ולשמוח במה שיש, בבריאות המושלמת, באשה הנהדרת, בילדים הגדלים לתפארת... אדם כזה עם לב טוב ואופי נעים רואה כל הזמן את מצבו בצורה חיובית ומצליח להגיע אל השמחה המושלמת ולחיות חיי חברה תקינים - והוא אוהב את כולם וחביב בעיני כל העולם, ונעים להימצא במחיצתו.

מצד שני אדם שליבו רע ונרגן ואופיו מריר וקריר - מתמקד כל הזמן בחצי כוס הריקה ורואה את השלילי והחסר שבכל דבר, ולעולם הוא לא שמח בחלקו. אופיו העגום והפגום גורם לו לשפוט כל מצב בצורה שלילית וביקורתית ומרחיק אותו תמיד מהאושר והעושר האמתיים, ובדרך כלל הבריות לא חביבות עליו - וגם אין הוא חביב עליהם.

מי אמר שהכל תלוי בלב האדם? מנין לנו התעוזה לטעון ש'לב טוב ונעים' זה מנוע רב עוצמה המשפיע על כל חיי האדם - ואילו 'לב רע ומריר' זה מנוע שלילי ההורס ומכלה כל חלקה טובה? ברשותכם נעלה לבמה מסמך קדמון המודה בזה.

לפני אלפי שנים נתן רב אחד לתלמידיו שיעורי בית וביקש מהם לעשות "מחקר אישי" בשתי נושאים מהותיים מאוד לכל אדם, וחכמנו ז"ל הנציחו זאת בתורה לדורות - וזו לשונם הטהורה:

(א) אמר להם: צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם? רבי אליעזר אומר עין טובה, רבי יהושע אומר חבר טוב, רבי יוסי אומר שכן טוב, רבי שמעון אומר הרואה את הנולד, רבי אלעזר [בן ערך] אומר לב טוב. אמר להם, רואה אני את דברי אלעזר בן ערך, שבכלל דבריו דבריכם.

(ב) אמר להם: צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם רבי אליעזר אומר עין רעה, רבי יהושע אומר חבר רע, רבי יוסי אומר שכן רע, רבי שמעון אומר הלווה ואינו משלם... רבי אלעזר [בן ערך] אומר לב רע. אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך, שבכלל דבריו דבריכם. (אבות ב' ט').

שמעתם? "לב טוב" זו פסגת המעלה והדרך הנכונה והבונה, המשפיעה על חיי האדם יותר מכל דבר אחר! יותר מחבר טוב ומשכן טוב ומחכם הרואה את הנולד. מצד שני "לב רע" משפיע על חיי האדם ומנווט אותו לרעה יותר מכל דבר אחר, יותר מחבר רע ומשכן רע, עד כדי כך שהתנא מצהיר שצריך לברוח מזה כמו מאש - הרבה יותר ממה שצריך לברוח מחבר רע ומשכן רע.

האמת היא שזה גם רמוז בתורת הגימטרייה: לב טוב גימטרייה 50 (עם הכולל) לב חי גימטרייה 50. לב רע גימטרייה 302 זה הכי חמור גימטרייה 302 (עם הכולל)

כאן המקום להשחיל פרט פצפון המכיל בתוכו המון: היסוד הזה של "לב טוב או לב רע" נכון כלפי כל העולם, ועל אחת כמה וכמה בחיי הנישואין. אדם שמצליח לנווט את חיי הנישואין שלו עם שלוה וחמימות ונעימות - ובתוך תוכו הוא מעריך את בן זוגו ושמח במנת חלקו - והוא לא מרגיש שחסר לו דבר בחיי הנישואין, אזי יש עליו חותמת שהוא אדם עם לב טוב ואשריו בזה ובבא. מצד שני מי שיש לו חֶסֶר תמידי בחיי הנישואין והוא לא מעריך את בן זוגו כהוגן וכל חייו הוא מלא טענות כרימון על בן זוגו - וביתו מנוהל כל הזמן עם וויכוחים ומרמורים, לא נעים להגיד, אבל "בדרך כלל" הבעיה היא באותו אדם - ולא בהכרח בבן זוגו, וכפי הפתגם "הנכון" שאומר כך:

אין זוג לא מוצלח, הכל תלוי אם הלב משובח או מנופח!

תמיד אפשר להסתדר, אם לא מנסים להשתרר!

זוג שאוהב באמת, מחליק כל מחלוקת!

אם בלב יש מקום ענק, הקשר תמיד מוצק וחזק!

כאשר הלבבות מחוברים, צולחים את כל המשברים!

אם הלב מריר והרגש שחוק, הבית בקלות מגיע לפירוק!

ברשות קוראים החביבים, כיוון שנגענו בנקודה הזו של "הערכה לבן הזוג" - נעלה כאן סיפור קטן עם מסר גדול, אשר בו אנו רואים מה זה "זוג איכותי".

יהודי אחד פנה אל חברו הרווק והציע לו שידוך, ואמר לו כך: יש לי הצעה טובה להציע לך. מדובר בנערה מושלמת, הנערה מספר 2 בעולם! שאל אותו ידידו הרווק: אם היא באמת מושלמת, למה אתה טוען שהיא רק מספר 2? תן לה את כל הבמה ותגיד שהיא מספר 1. השיב לו ידידו את המשפט היפה הבא: ידידי היקר! דע לך שאת המספר 1 כבר אני לקחתי! אין ספק שהמשפט והנפלא הזה שענה אותו שדכן מכיל בתוכו הרבה "איכות נפש", ואשרי האדם שחושב כך. אין ספק שמי שחי ברמה כזו וחושב כך, הבית שלו נאה בהתאם. אומנם זה עדיין לא אומר שבביתו הכל דבש - ואין שם חילוקי דעות. אך זה כן אומר שגם אם בביתו יש חילוקי דעות - הכל שם דבש. זה לא משחקי מילים, אלא תיאור מדויק של נתונים.

כיצד באמת ניתן להגיע לרמה כזו - אם אשתי עצלנית ולא יצירתית... אם בעלי מפוזר ולא מסודר... כיצד ניתן להתעלם מנתוני השטח ולהביט על בן הזוג בתור "מושלם" - אם בפועל הוא לא כזה? התשובה היא פשוטה: אם לא נסתכל על נתוני השטח אלא נסתכל על כל נתוני השטח, נתחיל לחשוב אחרת. מה הכוונה? אם נזכור שהאישה מנהלת מפעל גדול ביד רמה והצלחה נפלאה, היא מבשלת, אופה, מכבסת, מנהצת, עושה כלים, מנקה את הבית, מטפלת לנו בילדים, עוברת את הלידות וההריונות הארוכים והמתישים וכל הזמן היא מוקפת בפרויקטים שאינם נגמרים, (בישול כביסה ניקיון... - אלו תפקידים שחוזרים על עצמם לנצח), אם נזכור את כל המפעל הגדול והעול הכבד שמונח על כתפי האישה - וגם נבין שהאישה עשויה מבשר ודם והיא לא מכונה ממוחשבת, אזי השגיאות המעטות שהיא עושה יתפרשו בעינינו כמחמאה! שהרי מתברר שהאישה עומדת בהצלחה בכ.....ל המטלות, חוץ מכמה דברים שכנראה היו גדולים על כוחות הגוף או הנפש שלה. האם לא מגיע לה על כך צל"ש? אם האיש יחשוב כך על אשתו וגם האישה תחשוב כך על בעלה, אזי הבית שלהם יראה אחרת. אומנם עדיין יהיו בו מלחמות וויכוחים, אך מהזן החיובי. האיש יתעקש שאשתו תנוח יותר ולא תתאמץ מעבר לכוחותיה... האישה תתעקש שבעלה לא ישחק את עצמו בעבודה ויעשה שעות נוספות... וההערכה שלהם אחד לשני תלך ותגבר מיום ליום - בדוק ומנוסה.

עד כאן הצלחנו להבין ש'הלב' של האדם והתכונות האגורות בו מנווטות אותו הן לטוב והן למוטב, שהרי הם "הכלי העבודה" בכל המישורים. בחיי חברה, בחיי משפחה, באיכות שמחת החיים וחינוך הילדים, וכל עבודת ה' של האדם תלויה בהם. כעת מובן לנו היטב מדוע התנא אמר לנו ש'לב טוב' זו הפסגה הגבוהה ביותר - ולחילופין 'לב רע' זה האסון הגדול ביותר.

עד כאן עמדנו על נקודה אחת בחלום פרעה, התמקדנו במה שטמון במילים "פרות יפות" - שזה מרמז על הלב הטוב והראייה החיובית וכו'. כעת נביט בנקודה נוספת בחלום פרעה - לגבי אכילת הפרות הרזות את השמנות, שם רש"י הקדוש כותב כך: ותאכלנה - סימן שתהא כל שמחת השובע נשכחת בימי הרעב. והשאלה נשאלת: מי אמר? למה לא יתכן שבזמן הרעב האדם ייזכר בשנות השובע שהיו לו בעבר וישמח עליהם? רש"י הקדוש מגלה לנו שוב פעם עובדה מוגמרת: בזמן שהאדם חסר ורעב, הוא מרוכז בהווה הקודר - ושוכח מכל העבר הזוהר. כך הוא טבעו של עולם. במילים אלו רש"י מגלה לנו שוב פעם את מה שראינו מקודם רק בצורה הפוכה. מקודם רש"י גילה לנו שמי שלא חסר לו דבר - מביט על הכל בצורה חיובית וכולם מושלמים בעיניו. וכעת רש"י מגלה לנו שמי שיש לו חסר ורעב לדבר מסוים - הוא מרוכז באותו חסר ושוכח מכל הטוב שהיה לו עד היום. אלא שאם באמת המסר הזה כפול וזהה - רק שהוא נאמר מהצד השלילי, אם כן מדוע אנו מדגישים אותו? בכדי לחדד נקודה אחרת אשר אמורה לכאוב לכולנו, נקודה מאוד נטושה. איזו נקודה?

יישנו סימן שלם בשולחן ערוך שאצל הרבה אנשים לא בדיוק תופס מקום בלב. הסימן הזה מדבר על הלכות "זכירת חורבן בית המקדש", ורצוננו לצטט רק את המילים "הראשונות והאחרונות" הכתובות שם: משחרב בית המקדש... אסור לאדם שימלא פיו שחוק [צחוק] בעולם הזה (או"ח תק"ס, ועיי"ש בט"ז ס"ק ז'). זה אחד ההלכות שקשה לרבים לעקל ולקבל. מבחינתם בית המקדש זה עניין של היסטוריה, והם לא מבינים מדוע עליהם לצמצם ולמזער מעט את שימחתם בימי חייהם בגלל אותו חורבן. האמת היא שלא רק שהם לא מבינים זאת, אלא הם אפילו טוענים על כך טענה שאומרת כך: לא מספיק שחסר לנו את בית המקדש ואנו מפסדים מכך הרבה, אנו צריכים גם להצטער ולמזער את מעט ההנאות שעוד נשארו לנו?! אנשים אלו בטוחים שטענתם מאוד לוגית והגיונית, והם מחפשים עליה תשובה ומענה הולם. מה באמת התשובה על טענתם?

רש"י הקדוש גילה לנו בפרשה שמי שיש לו חסר ורעב לדבר מסוים - הוא מרוכז באותו חסר ושוכח מכל הטוב שהיה לו עד היום.

אפשר לאכול את השנה?

במרכז חלומי של פרעה הוא רואה (בראשית מא, ד) ותאכלנה הפרות רעות המראָה וְדָקָה הַבָּשָׂר אֶת שְׁבַע הַפְּרוֹת יֶפֶת הַמֶּרְאָה, ורש"י מסביר: 'ותאכלנה - סימן שתהא כל שמחת השובע נשכחת בימי הרעב'.

שאלה מאלפת שאל רבה של ירושלים, הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצוק"ל: לכאורה אין המשל דומה לנמשל, כי אמנם פרה יכולה לבלוע פרה אחרת, ושבלים יכולות לבלוע שבלים

אחרות, ובכך נמחקות ונאבדות הפרות והשבליים, אבל מה שייד לומר ששנות הרעב יאכלו וימחקו את שבע שנות השובע, הרי גם אם בשנות הרעב ישכחו מכל השובע שהיה, אבל אי אפשר להכחיש את המציאות שבמשך שבע שנים היה שובע ושפע מצרים, ואת המציאות הזאת אי אפשר למחוק, אם כן, כיצד שנות הרעב יבלעו את שנות השובע?!

אלא, ביאר הגרי"ח זוננפלד ביאור הפלא-ופלא: בשנות השובע אנשים שמחים ומרוצים, רק כאשר אין חשש שאחר כך יבואו שנים קשות, אבל במצרים ידעו שאחרי שנות השובע תבאנה שנות רעב כבדות, כך הדאגה ממה שממתין להם, הרסה וכרסמה את שמחת הבריות, והאכילה לשובע היתה מהולה היתה בעצב על הצפוי להם. כך שאכן שנות הרעב אכלו וכרסמו את שנות השובע!

וְיֹסֵף פָּרְעָה לָהֶם אֶת-חֲלָמוֹ, וְאֵין-פֹּתֵר אוֹתָם לַפְּרָעָה (מא,ח) (אוהב תורה)

פרעה חולם חלום שמטריד את מנוחתו, החולם חוזר על עצמו במשך זמן מסוים ופרעה לא מוצא מנוח לנפשו עקב החלום, הוא מבקש את עזרת חרטומי מצרים בנושא והתשובות שלהם לא מספקות, הוא לא מגלה להם שמדובר בחלום אחד והם מתייחסים לנושא כאילו מדובר בשני חלומות והם רק מנסים לבטל את חלומו של פרעה, 7 בנות אתה מוליד 7 בנות אתה קובר, 7 מדינות אתה כובש 7 מדינות מורדות בכך, פרעה מבין שמדובר בחלום ושמשיים מנסים להעביר לו מסר, לא הגיוני שהוא יהיה מוטרד בחלום שיאמר לו כמה ילדות יהיו לו, הוא לא היחיד שנולדות לו בנות 7 בנות זה הגיוני באותם ימים מה הוא שונה מאחרים? ואז מגיע יוסף הצדיק, מה גרם לפרעה לשמוע את הפתרון שלו?

יוסף פותר את חלומו של פרעה המילה פותר היא אותיות תופר כפי שמסביר "הבן איש חי", דבר ראשון יוסף תופר את שני החלומות ומציג לפני פרעה שמדובר בחלום אחד מה שהחרטומים לא ידעו לאמור לפרעה, דבר שני הוא מציג בפניו את התמונה המלאה, למה החלום מה הוא בא לסמל והכי חשוב מה הפתרון, יוסף אמר את הדברים בזכות חסדי הבורא שדאגו שהוא יבין את החלום, אבל פרעה שלא מבין שרוח הקודש מדברת מפיו של יוסף, הדברים מבחינה הגיונית היו נשמעים נכונים, יוסף לא רק שהציע לאסוף את התבואה הוא הסביר לפרעה גם איך לשמר את התבואה, באותם ימים לא היו מקררים ואומנם אפשר לאסוף תבואה אבל השאלה איך לשמר אותה? יוסף היה בקיא בהנדסת מזון ופירט בפני פרעה את צורת האחסון מה שגרם לפרעה למנות אותו למשנה למלך, הוא הבין שמדובר באדם רציני ביותר, הוא לא ניסה לבטל את חלומו של פרעה כמו החרטומים, הוא נתן לו את התחושה הנכונה.

גם בחיי היום יום שאדם מוטרד מנושא מסוים הוא ניגש ושואל שאלת רב, הרב מציג בפניו את התמונה המלאה של הבעיה שלו וגם מציע לו פתרון. אדם יכול לבוא לרב ולבקש את ברכתו

ועצתו בכך שהוא יזכה בקרוב להיפקד בבנים לעבודתו השם יתברך, אותו אדם שבא לרב לקבל את עצתו ושמדובר בתלמיד חכם יראה שמיים הוא חייב לעשות כל מה שהרב אומר כדי שהדבר יצליח, ואז אותו אדם מקבל את ברכת הרב והוא אומר לו שהוא צריך לקבל את השבת שעה אחת לפני הזמן, שעה לפני הדלקת נרות שביתו יהיה מוכן כאילו עכשיו זמן הדלקת נרות. נשאלת השאלה מה הקשר בין קבלת שבת לזה שאשתו תפקד? אז לא תמיד הדברים מובנים, הרב כמו יוסף "תופר" לנו את התמונה המלאה של החיים שלנו ועל פי זאת הוא נותן לנו את העצה, שאדם מקבל את השבת שעה לפני הזמן הוא מביא ברכה גדולה לביתו, שמקבלים את השבת שעה לפני הזמן, הדבר משפיע ישירות של שלום הבית פחות מריבות ומחלוקות, ושאדם פחות כועס ורגוע נפשית הדבר משפיע על הבריאות שלו וכמובן על יכולת הפיריון של אשתו ושלו, כי שאדם למשל אוכל שהוא כועס או בלחץ הדבר מהווה סכנה גופנית בשבילו, לעומת זאת שהוא אוכל בנחת ובישוב הדעת האוכל יותר ערב לו ומתעכל בגופו בצורה טובה ומועיל לו. וכדי ל"פתור" בעיות בחיים ולזכות לראות ישועות רבות מומלץ לקבל את השבת שעה לפני הזמן ורבים שפעלו בדרך זאת זכו לראות ישועות. כי שאדם מכניס את השבת בלחץ והכול אצלו מאורגן בדקה ה-90 הוא מגיע מותש לשבת ולא רגוע ודבר משפיע על שלום הבית שלו ועל חינוך הילדים שלו, ומי שרגיל לקבל את השבת בכזה "לחץ" הוא גורם לחלילה לחוסר שלום בית גם אצל הילדים שלו, כי הם יתחתנו והם יהיו רגילים גם לקבל את השבת בלחץ, ולכן בדרך זאת של קבלת השבת מוקדם יותר ההשפעה היא לתווך ארוך, וניתן לפתור בעיות רבות בחיים בזכות קבלת שבת מוקדמת.

וידבר שר המשקים (מא, ט) (הרב יעקב חן)

בספר שער בת רבים הקשה: מדוע שר המשקים הביא את יוסף אל פרעה, שהיה הולך שר המשקים בעצמו ואומר ליוסף חלמתי חלום על פרות שעולות מן היאור וכו' ועכשיו תפתור לי אותו, ולוקח את הקרדיט לעצמו??? (ואין לתרץ ששר המשקים אהב את יוסף, שהרי כתוב במדרש שהוא אמר "ושם איתנו (בבית הסוהר) נער עברי עבד לשר הטבחים" נתכון להשפילו שהוא ילד, ויהודי, והוא עבד בזוי).

וביאר על פי משל כי פעם המלך ישב במסיבה ושאל מהו הדבר החשוב והיקר ביותר, אחד ענה האישה והילדים, וחברו ענה הממון, והשלישי אמר כבוד וגדולה, עד שקם החכם ואמר "המלך" וכולם הסכימו לדבריו. לימים נסע אותו חכם לכפר נידח, הסב בחברת הכפריים לכוס משקה ואמר להם היודעים אתם מהו הדבר החשוב ביותר??? "המלך" הוא הדבר. פרצו כולם בשחוק ויאמרו "היין, היין הוא החשוב מכל" הנה כי כן אלה גם אלה צדקו. החכמים בהבינם ערך המלך הוא החשוב והנכבד בעיניהם, אך האיכרים שכל מגמתם היא כוס היין - אין חשוב להם ממנה.

ועל כן לא הרי פתרון חלום של אחד העם כפתרון חלומי של מלך ולא הרי פתרון חלום של שר כפתירתו של חלום המלך, וזהו שאמר הפסוק ואין פותר אותם לפרעה דהיינו הפתרון נכון לגבי כל אחד אך לא לגבי פרעה המלך, ומשכך אפילו אם היה בא שר המשקים אל יוסף היה יוסף פותר לו כמו החרטומים, אבל כשידע שזהו חלום של מלך הרי שצריך להתייחס אליו אחרת בפתרון החלום.

ונחלמה חלום (מא,יא) (ישראל גולד)

ההתייחסות אל החלומות בדרך כלל הריהו כאל דברי שווא אשר אין בהם ממש, כפי שנאמר "חלומות שוא ידברו".

בספר "דרך שיחה" מובא שבאחד הימים שאל יהודי את בעל ה"קהילות יעקב" מדוע כתוב: "חלומות שווא ידברו", והנה הוא חלם שאחיו מת, ולאחר זמן התברר לו שאכן בדיוק באותו לילה מת אחיו?

והשיב לו, שדומה הדבר לאחד שנקרא "שקרן", אולם אין זה נכון לומר שאף פעם איננו מוציא אמת מפיו, הלא כאשר הוא רעב ואומר שברצונו לאכול - הוא דובר אמת... אלא שכוונת הדברים היא שהוא רגיל לשקר, ולא שכל דבריו הם דברי שקר וכזב. גם בעניין זה - חלומות שווא ידברו ואי אפשר לסמוך עליהם, אבל בוודאי שיתכן שיש בהם אמת מפעם לפעם!

"ויאמר פרעה אל יוסף חלום חלמתי ופתר אין אותו ואני שמעתי עליך לאמר תשמע חלום לפתור אותו" (מא טו)

המגיד מדובנא מסביר פסוק זה בעזרת משל:

עשיר אחד, בעל בית חרושת, גר בעיר אחת, בה היו קונים ממנו כל סוחרים הסביבה. כל יום לאחר התפילה היה לומד תורה כשעתיים, סועד ליבו ומתפנה לעסקיו. פעם אחת הגיע סוחר גדול לביתו, אך אשתו אמרה שהוא בבית הכנסת לומד ויחזור בעוד כשעתיים. כששב העשיר לביתו, סיפרה לו אשתו את מה שקרה. הצטער העשיר בלבו והורה לה כי בפעם הבאה כשיגיע, שתשלח לקרוא לו בדחיפות מבית הכנסת כי בטח רוצה הוא לקנות סחורה רבה. כעבור כמה ימים הגיע האיש ההוא שנית, מיד שלחה אשת העשיר לקרוא לו מבית הכנסת בדחיפות. הגיע העשיר מתנשף כולו, ושאל את האיש לרצונו? ביקש האיש עזרה כספית. כעס העשיר על אשתו ואמר לה: "בשביל זה קראת לי מבית הכנסת?!" ענתה אשתו: אתה הורית לי כן... נכון, ענה לה העשיר, אמרתי לך לקרוא לי, אך מדוע לא ביררת קודם מהו רצונו?!

והנמשל, פרעה חולם חלום אך מפחד הוא לספר אותו לחכמיו שמא יפתרו לו הם את חלומו ויידע לו כי הפתרון רע בעבורו. לכן, שולח הוא לקרוא ליוסף, אך מקדים ואומר הוא: רק אם לבך יאמר לך כי הפתרון טוב, רק אז תפתור את החלום בעבורי...

ואומר אל החרטומים ואין מגיד לי (מא, כד). (בעל "דברים טובים" שליט"א)

מגיד אחד בא לרוז'ין, לדרוש בבית הכנסת, והזמין לדרשתו גם את הרב המקומי. אחר הדרשה ניגש המגיד אל הרב ושאל אותו, אם מצאה הדרשה חן בעיניו. נענה הרב ואמר לו המסורה מציינת ששלוש פעמים מצויה בתנ"ך המילה "מגיד", כאן, "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" (תהילים קמז, יט), ו"מגיד מראשית אחרית" (ישעיה מח, י), וזאת כנגד שלושה סוגי מגידים. יש מגיד, והוא המשובח והמצוין שבכולם, והוא "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", הוא מהנה את הקהל בדברי חכמה, ומסביר להם את משמעותם של החוקים והמשפטים שבתורה. יש מגיד, מן המתקדמים יותר, והוא "מגיד מראשית אחרית", מספר לקהל על תקופות מעניינות בתולדות ישראל ומדבר על העתיד היהודי. ויש, לדאבוננו, מגיד מסוג שלישי, והוא "אין מגיד לי", אינו אומר ולא כלום, משמיע דברי הבל סתם, ואף על פי כן מחזיק עצמו מגיד ומזמין רבים לשמוע את דרשותיו.

את אשר הא-לוקים עושה הגיד לפרעה (מא, כה)

סיפר אחד מיקירי ירושלים: ביום כ' כסלו תשכ"א, הגיע הרה"ק כעל ה"שפע חיים" מצאנז זי"ע להשתתף בהלווייתו של הגה"ק רבי צבי פסח פראנק זי"ע ראב"ד ירושלים, ולאחר מכן זכינו, המתפללים בבית המדרש "היכל צבי" בבתי וורשא, לביקורו של הרבי בביהמ"ד, שנחנך מספר חודשים לפני כן.

הרבי ערך שולחן "לחיים" בביהמ"ד והיכן שנפתח החומש כדרכו בקודש, פתח ואמר דברי תורה. ויצא הפסוק הנ"ל: "את אשר הא-לוקים עושה הגיד לפרעה", והסביר על פי מה שפירש אביו הרה"ק מרודניק זי"ע, את התרגום על הכתוב "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - ואילן דיניא די תסדר קדמיהון", דהכוונה, דהדינים והמשפטים יסדר וישים הקב"ה כלפי הגויים ואומות העולם ולא על ישראל ח"ו... וזהו הרמז כאן: "את אשר הא-לוקים עושה" - א-לוקים הוא מדת הדין כנודע, והיינו שאת מדת הדין "הגיד" מלשון המשכה (כמו נגיד ונפיק), היינו שימשיך הקב"ה רק על פרעה ועל רשעי ישראל, ואילו על ישראל בניו רחמיו יגולו רחמיו על מידותיו ויתנהג עמנו במידת החסד ובמידת הרחמים...

אמר הכותב: הבה ונבין זאת היטב יותר דרך הסיפור הבא: היה זה כאשר יום אחד נפגש הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע עם הגה"ק כעל ה"ישועות יעקב" זי"ע רבה של לבוב -

למברג, ועם בנו, הגאון רבי מרדכי זאב. היה הדבר, לעת ביקור שערך הרבי בעיר, ונכנס, תוך כדי כך, לבקר במעונו של המרא דאתרא. הגאון ובנו, אשר נודעו שניהם כחריפים, רחוקים היו מרחק ניכר מן העולם החסידי. ומושגיהם בטיבם ובמעלתם של צדיקי הדור הק', נבעו בעיקר מפי השמועה גרידא, ולא דווקא משל בעלי שמועה טובה... הדבר, לא הרתיע את הרבי כלל, וכדרכו עם שאר גדולי דורו, לא נמנע מלבקר גם במעונם של גדולי עולם אלו.

בעודו יושב במחיצת מארחיו, הופיעה בחדר, אחת מן הנכבדות שבתושבות הקהילה, וביקשה רשות לשטוח את בקשתה לפני הרבי. משנתן לה הגאון, מרא דאתרא ובעל הבית, את הרשות, פתחה זו ושפכה את מר לבה לפני הרבי, על אודות בעלה, אחד מחשובי הקהל, אשר מזה שבועות מספר נפל לחולי כבד, ואף טובי הרופאים הצהירו מפורשות, כי נואשו כבר מחייו... הרכין הרבי את ראשו על חזהו, נתהרהר קמעה, אחר השיב: "שובי לביתך לשלום, ומצאי את בעלך בריא כאחד האדם!"... הרב ובנו, אשר מודעים היו היטב למצבו האנוש של החולה, לא יכלו להתאפק לנוכח תשובה בלתי צפויה מעין זו, ונתחייכו שניהם...

"למה לכם להרהר אחרי מאיר, בטרם נוכחתם לדעת אם צדקו דבריו אם לאו?! -" החזיר להם הרבי על אתר. "ואיך לא נהרהר" - התנצל בן הרב - "כאשר כבודו משמיע דברים, הסותרים בעליל את המציאות?!!" השיב להם הרבי: "ועדיין סומכים אתם על השערה בלבד? הואילו נא לשגר את שמשכם אל בית החולה, יראה בעיניו, וישוב ויספר לכם, אם אמת היה בפי מאיר, אם לא!"... נענו הרבנים להצעה, ושלחו את שמשם אל בית החולה. לא ארכה השעה, עד ששב הלה מלא התפעלות, והעיד, כי במו עיניו ראה זה עתה את החולה, כשהוא מסתובב בביתו על רגליו, בריא ושלם ללא שום דופי! בעל הישועות יעקב ובנו, הביטו בפני רעהו נדהמים, כשהדיבור נעתק מפיהם. משחזרו אל עשתונותיהם, נענה רבה של למברג ואמר אל הרבי: "אם אכן כה רב ונשגב חילכם, אולי תואילו ללמדנו גם אנו, אחת ולתמיד, כיצד מחוללים מופתים שכאלו!"...

"מאיר, מוכן לגלות לכם את הרז השיב הרבי - "אולם, בתחילה, עליכם להשיב למאיר על קושיה שיש לו": הגמ' במסכת ברכות (לד:) אומרת: "אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא, שהיה מתפלל על החולים, ואמר: זה חי וזה מת!" וקשה: מילא "זה חי", היה לו לומר, משום מבשר טוב, אולם, "זה מת", מי ביקש ממנו לומר, והלא שנינו בפסחים (ג:) דאין לו לאדם לבשר בשורה רעה, משום "ומוציא דיבה הוא כסיל", כל שכן, שלא היה לו להקדים ולבשר על הרעה בטרם קרתה? לא היה בידי הגאון ובנו מענה על הקושיה. נענה רבנו ואמר: "מאיר יתרחץ!", הגמ' אומרת (מועד קטן טז:) "מי מושל ביי"? צדיק! שאני גוזר גזירה ומבטלה! ולכאורה קשה, האיך יתכן לשנות את גזירת הבורא, יתברך שמו. אולם, התירוץ הוא, על פי הגמ' ברכות (סב:) "ואדם אתן תחתיו" (ישעיה מג) - אל תקרי אדם אלא אדום, שנפש הרשע ניתנת לכפרה תחת נפש הצדיק. וא"כ, הוזה אומר, כי באמת הצדיק אינו מבטל את גזירת הבורא, אלא מעבירה מן האדם הכשר

על ראש הרשע! "ומעתה, יובנו היטב דבריו של רבי חנינא בן דוסא, שהיה אומר, "זה חי" - כלומר, החולה שעליו התפלל עתה, יחיה. "וזה מת" - רשע פלוני, ימות תחתיו ויהיה כפרתו!...

ובכן - סיים הרבי ואמר - "אף מאיר אומר כן: פלוני החולה, חי ויחיה! ואילו הכומר הרשע, צורר היהודים, המתגורר ברחוב פלוני, פה בלמברג, ימות תחתיו! ואם עדיין אינכם מאמינים, שילחו את שמשכם גם למעונו של הכומר, וראו, הצדיקו דברי מאיר!" לא חלפה שעה ארוכה, עד ששב השמש גם משם, ואישר, כי הכומר, אכן, מת, זה לא מכבר, במיתה חטופה!...

הגאון ובנו האזינו לדברים בהשתאות עצומה, ולמדו, מתוך כך, להכיר, בעומק חכמתו וצדקתו. ושמו של הרבי, נותר מני אז קדוש ונערץ, בעיני הגאון בעל הישועות יעקב ובעיני בנו, רבי מרדכי זאב, גם יחד...

ולא יודע השבע בארץ מפני הרעב ההוא אחרי כן כי כבוד הוא מאד (מא,ל) (הרב זליג ברנשטיין)

פשוטו של מקרא הוא כי לכשיבוא הרעב הכבוד שוב לא יהיה ניכר השבע אשר היה מלפני כן, אכן סדר המקרא לפ"ז אינו נהיר שהיה להיכתב "ואחרי כן לא יודע השבע בארץ וכו'" ומהו שכתב ולא יודע וכו' אחרי כן וגו', ועוד טעון ביאור שא"כ אין הפתרון דומה לחלום כי אם בבוא הרעב ישכח השבע א"כ הרי כבר מתחילתן של שנות הרעב יישכחו שנות השובע, נמצא כי שנת הרעב הראשונה כמו בלעה את כל שנות השבע ובחלום הרי הוצרכו שבע פרות כדי לבלוע את הפרות השמנות.

אכן אין כוונת המקרא כפשוטו אלא הוא הולך על שנות השובע גופיה, ועליהם הוא שאומר כי בעיצומם של שנות השובע כבר לא יודע ולא יהיה מורגש מצד השובע בו הם שרויים, כי יצטרכו לצמצם ולקמץ אוכל מחלק שנות השובע בכדי לאגור לשנות הרעב, נמצא בשנות השובע עצמם יאכלו בצמצום כי צריך לאגור אוכל הרבה לשנות הרעב כי כבוד יהיה מאד ולא יהיה מורגש כלל כל השבע, והוא המכוון בבליעת שבע הפרות הרעות את הטובות, כי שנות הרעב הם היו סיבה לבל יהיו ניכרות שנות השובע.

ומרווחנא בזה ליישב קושיית העולם על שום מה הביא יוסף עצות להיות אוגרים בשנות השובע בה בשעה שפרעה לא ביקשו אלא פתרון החלום ותו לא, אכן יוסף הבין אל נכון כי שבע הרעות אשר בלעו את הטובות, היינו שלא יהיה מורגש כלל הטוב מחמת הרע שאחריו ופתרון בדבר הלכה אינו אלא אם יקיימו העצה לאגור בשנות השובע עבור שנות הרעב, נמצא עצה זו כלולה בפתרון החלום.

איש נבון וחכם. (מא לג) (בעל "דברים טובים" שליט"א)

רופאים ואחיות התרוצצו במסדרונות בית החולים מתלחששים. מנהלי המחלקות ורופאים בכירים הוזעקו בזה אחר זה אל הקומה השביעית, שם שכב ראש הממשלה על מיטת בית חולים בוהקת, וסביבו מאבטחים מבולבלים, אנשי צוות נבוכים, ואשת ראש ממשלה דומעת. 'הוא פתאום איבד את ההכרה!' תיארה אשת ראש הממשלה את מה שקרה פתאום. 'לפני כן הוא היה קצת מבולבל', אמר יועץ התקשורת. 'אתמול היה לו קצת חום', הוסיף איש צוות בכיר. 'והוא התלונן גם על כאב בטן', אמרה האישה.

מנהל בית החולים שהוזעק למקום תיאר לבכירים שהתאספו בינתיים את מה שנעשה עד כה: עשינו לו צילומים מקיפים, אקו לב, אם.אר.אי. בדיקות דם וסריקות נוספות, התוצאות בדרך, עד כה לא התגלו ממצאים מחשידים. הרופאים היו נבוכים. בדיקות הדם היו תקינות, הסריקות הצילומים והמעקבים שנערכו ביממה האחרונה נראו תקינים. לא נמצאו גידולים, לא התגלו קצרים, הלב פועם, הדם זורם, הכליות פועלות, הכול תקין לכאורה. אז ממה סובל ראש הממשלה? והוא בהחלט סובל. כואב לו הראש, וגם הבטן, ויש לו פיק ברכיים, וטעם מר בלשון, וצריבה בקצות האצבעות, ומין משהו שכאילו תקוע לו בגרון, לפי מה שהוא ניסה להסביר לרופאים ולא בדיוק הצליח. הוא סובל מתסמינים של כמה מחלות. ואילו הבדיקות מצביעות שהכול תקין.

הוזעקו רופאים נוספים, קרדיולוג בכיר ממנהטן, המטולוג מפורסם מדרום אפריקה, ונוירולוג בעל שם עולמי שהגיע במיוחד מסין. הם בדקו, בחנו, שיגרו בדיקות נוספות למעבדה, בדקו שוב, ובעיקר דיברו ודיברו, והסבירו שוב ושוב כל מיני דברים לא ממש חשובים, כדי שלא יבינו שהם לא באמת מבינים ממה סובל ראש הממשלה. צוות הרופאים הבכירים של בית החולים לא עזב את מיטתו של ראש הממשלה, אבל אף אחד עדיין לא ידע ממה סובל ראש הממשלה ואיך לטפל בו.

רופא אחד צעיר, מתמחה שהתלווה לאחד הבכירים, עבר בשקט על התיק הרפואי, קרא את תיאור התסמינים, עבר על רשימת הבדיקות והסריקות, השווה את ממצאי בדיקות הדם, והצליח לגלות ממה סובל ראש הממשלה. מחלה פשוטה אך נדירה, בעלת תסמינים דומים להפליא למה שתיאר ראש הממשלה, אך בלי ממצאים מדאיגים בסריקות ובבדיקות. הוא ידע שאסור לו לפתוח את הפה. הרופאים הבכירים יבלעו אותו חי, הם יכחישו, הם יטשטשו, הם יגידו שהוא טועה, הם לא יהיו מסוגלים להודות שטעו, שלא גילו את מה שמתמחה צעיר וחסר ניסיון גילה. אבל הוא חייב לעזור לראש הממשלה. איך יעשה זאת? ראש הממשלה ראה שיש לו משהו לומר, והוא פנה אליו בקולו הרועד: 'מה אתה חושב דוקטור?' 'אני חושב', אמר הדוקטור הצעיר, 'שראש הממשלה סובל ממחלת הורצקופלינושפה שהתגלתה לפני כמה שנים באנגליה'. הוא שם לב בפניהם המחווירות של הרופאים הבכירים שסביבו, ומיד הוסיף בתבונה, 'אתה נתון בידיים טובות כבוד

ראש הממשלה, סביב מיטתך עומדים טובי הרופאים בארץ, הם בוודאי ידעו איך להתמודד עם המחלה!". הוא כיבד אותם. הוא לא זלזל בהם, ובכך הצליח למנוע את שנאתם אליו ואת תחושת התחרות המיותרת. וכלשון חכמינו זיכרונם לברכה (אבות פרק ד) 'איזהו מכובד המכבד את הבריות'. בטכניקה דומה משתמש יוסף בפרשה שלנו כשהוא נדרש על ידי מלך מצרים לפתור את חלומו.

יוסף הוא צעיר לימים, עבד עברי שזה עתה יצא מבור הכלא המצרי, והנה הוא נקרא לפני מלך מצרים האגדי לפתור את חלומותיו אחרי שכל יועציו, חרטומי מצרים, נכשלו. הוא פותר את החלום, בקלות, ומספר לפרעה על שבע שנות השפע והשובע שמצפות למצרים, ומיד לאחריהם שבע שנות רעב. אבל אז הוא מוסיף את המשפט הבא: 'ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתוהו על ארץ מצרים', כלומר, קח לך משהו חכם שיעזור לך להתמודד עם הבעיות הצפויות לממלכה. ולמה מוסיף יוסף לדבר במקום שלא שאלו אותו? הרי הוא סיים את תפקידו בדיוק בנקודה שבה הגיע החלום אל פתרונו. מי ביקש ממנו לתת עצות? אלא שיוסף ידע יפה שאם ייקח את כל הקרדיט לעצמו ימהרו יועצי המלך הוותיקים לזלזל בו, להסביר למלך שהוא, העבד ששוחרר מבור הכלא, לא מבין כלום, כדי שלא יתברר שהוא הצליח במקום שהם הבכירים, נכשלו. ולכן ממהר יוסף לפנות אל המלך ולתת לו עצה, למצוא 'איש חכם ונבון', מתוך אנשיו שלו, ובכך הוא מכבד את האנשים המקיפים את פרעה ומונע קנאה שנאה ותחרות מיותרת.

לפעמים אנחנו טועים לחשוב שאין זה מכבודנו לכבד את מי שנחות מאתנו, אנחנו רואים בכך זלזול וחוסר כבוד. אבל האמת היא, שככל שאדם משפיל את עצמו כדי לכבד את זולתו, הוא הופך למכובד יותר. ומכובד באמת. נחזור שוב: 'איזהו מכובד? המכבד את הבריות'.

יעשה פרעה ויפקד פקידים ... (מא, לד – לו)

לשבע שני הרעב אשר תהיינה כיון שהופקדו פקידים, מובטח הדבר שאכן תהיינה שנות רעב, וההמון יצטרך לצבוא על דלתות הפקידים ... כיוצא בזה פירשו על הפס' בפרשת שמות "וישימו עליו שרי מיסים"; עם המיסים עוד יכלו בני ישראל להסתדר, הצרה הייתה עם פקידי המס...

יעשה פרעה ויפקד פקידים (מא, לד). (מובא בתורת חיים – בריסק)

ברוסיה הצארית, הייתה פעם אחת שנת בצורת קשה, המצוקה הייתה רבה, התושבים רעבו ממש ללחם, בכל מקום נוסדו וועדי עזרה, אבל כרגיל פעולתם הייתה רפה, ועם ריבוי הוועדים גדל הרעב. באותה שעה, אמר ר' יוסף בר זצ"ל, רבה של בריסק עכשיו מוכן לי מנין הייתה לו ליוסף הודאות על בואן של שנות הרעב, הנה שבע שנים באות שובע גדול בכל ארץ מצרים, וקמו שבע שני רעב אחריהן ונשכח כל השובע, הרי יתכן שהשי"ת ירחם בינתיים על העמים ויבטל את

רוע הגזירה, אלא כנראה שהבטיח יוסף את עצמו, ונתן לפרעה את העצה "יעשה פרעה ויפקד פקידים על הארץ" שימנה וועדים ומנגנון של פקידים לנהל את הסיוע והעזרה לציבור, ואם יקימו וועדים עם הרבה פקידים, ממילא יהיה רעב.

ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע א-להים אותך את כל זאת (מא, לט) (ישראל גולד)

פרעה הרשע, פרעה שהיה עובד עבודה זרה, שעבד בסכלותו ליאור ולטלה... פרעה הזה - שם שמים שגור, לפתע בפיו, והוא אומר: "אחרי הודיע א-לקים אותך"?! אכן כן, יוסף "בלבל" אותו! יוסף הצדיק היה חדור אמונה שהכל, אכן, מאת הבורא יתברך, ואת האמונה הזו בטא יוסף גם בדבורו. יוסף הורץ מן הכלא, לאחר שנים של מאסר, כיון שהגיע שמעו שהוא יודע לפתור חלומות בחכמה מופלאה. במקום ליהנות מהתהילה לאחר שנים ארוכות של השמצות וזדוניות, ובמקום לנצל את ההזדמנות הנדירה למצוא חן בעיני המלך, יוסף הצדיק איננו מחזיק טובה לעצמו כלל. הוא אומר לפרעה: "א-לקים יענה את שלום פרעה" (מא, טז) - אני אינני יודע כלום, הכל רק מאת ה'! גם בפתרון החלום אומר יוסף: "את אשר הא-לקים עשה הגיד לפרעה" (שם, כה), וכן "אשר הא-לקים עשה הראה את פרעה" (שם, כח), ועוד: "ועל השנות החלום אל פרעה פעמים כי נכון הדבר מעם הא-לקים וממהר הא-לקים לעשותו" (שם, לב). יוסף מזכיר את הא-לקים ללא סוף, כמי שעשה, עושה ויעשה את כל המעשים. פרעה, ששומע את כל דברי יוסף הללו, "מתבלבל", ומתחיל להזכיר בעצמו שם א-לוקים. וזהו המסר, ששולח יוסף לאביו (פר' ויגש): "מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני א-לקים לאדון לכל מצרים..." (מה, ט). יוסף נעדר שנים ארוכות ומרות, ויעקב חשבו למת והרבה להתאבל עליו. עתה מודיעים ליעקב שנמצא יוסף, והוא עומד לפגוש אותו. ובעת כזאת, האם זו הבשורה העיקרית, שמבקש יוסף לבשר לאביו - שהוא מנה כמושל על מצרים?! וכי מעלה וגדולה יש בעיני יעקב אבינו בשלטון על ארץ הטומאה?! אף בימינו, אם היה אב צדיק מאבד את בנו, ומוצאו לאחר שנים רבות, כלום הייתה הבשורה המשמחת עבורו, שהבן מכהן כנשיא ארה"ב, או כראש ממשלת רוסיה?! וכי הייתה לאותו צדיק שמחה בבשורה כזו? ודאי שלא. אם היו מבשרים לו, שבנו נמצא, ולמרות הזמן הרב שעבר עליו בארץ טמאה, בין אנשים רעים וחטאים, הוא נשאר נאמן לא-לקיו - שומר שבת, מניח תפילין, מקפיד על כשרות - אזי הייתה שמחתו של האב הצדיק גדולה ורבה. יוסף הרי ידע מי היה אביו. וכי את אביו הצדיק מעניין ש"שמני א-לקים לאדון לכל מצרים"?! אלא - אומרים המפרשים - זו הבשורה, שמבשר יוסף ליעקב: "שמני" - שם אני, שם "א-לקים לאדון לכל מצרים", כלומר מאז שעלה יוסף לגדולה במצרים, גם פרעה החל להזכיר שם שמים.

"אשר ילדה לו אסנת בת פוטי פרע כהן און" (מא, נ)

פוטיפר, שהיה שר הטבחים - כיצד זה הפך ל"כהן און"? באר ה"שלמה חדשה": שר הטבחים אכן התמנה להיות כהן של העיר און, וזאת משום כבודו של יוסף הצדיק, שלא יאה לו חותן שהוא שר טבחים בעלמא. כך מצאנו גם אצל עפרון, שהפך להיות שופט באותו יום שהיה אברהם צריך לדבר אתו בעניין חלקת הקבר. הקב"ה חפץ בכבודו של אברהם אבינו, שאין זה יאה שאברהם ידבר עם סתם אדם פשוט. על כן מונה עפרון באותו יום לשופט.

"אחרי הודיע א-לוקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך" (מא לט)

מביא הרב רובנשטיין בספרו הסבר נפלא: המגיד מדובנא מסביר פסוק זה בעזרת המשל הבא: סוחר יהודי מכובד ועשיר, אשר חנותו הייתה הגדולה ביותר בעיר. הגיע בטענות לראשי הקהל, מדוע מטילים עליו מס גדול? נכון, חנותי גדולה והסחורה בה רבה, אך היא אינה שלי היא מונחת אצלי בהקפה רק אחרי שאמכור אותה, אשלם עליה. דווקא זו ההוכחה למצבך הכלכלי הטוב, כי הרי אם עני היית, הכיצד היו נותנים לך הסחורה בהקפה?! אין זאת אלא משום שאתה עשיר, ולכן, עליך לשלם כסף רב.

וזהו גם פירושו של הפסוק: לפני שפתר יוסף את החלומות לפרעה, הקדים ואמר לו: "א-לוקים יענה את שלום פרעה" – החכמה אינה שלי, כי אם הכול מהקב"ה, הוא המנחה אותי לפתרון חלומותיך... על כן הודיע לו פרעה: "אחרי הודיע א-לוקים אותך את כל זאת" אם א-לוקים כה גדול המגלה לך את צפונות חלומותי, זו ההוכחה הטובה ביותר ש-"אין נבון וחכם כמוך"!

"אחרי הודיע א-לוקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך" (מא, לט) (שער בת רבים)

שני עשירי העיר שגרו אחד מול השני, באו פעם להתדיין לפני ה"נודע ביהודה", וטענותיהם בפיהם. מנגן בכינור עבר בסמוך לבתיהם, וניגן, נחלקו השניים, זה אומר לכבודי ניגן המנגן, וזה אומר לכבודי ניגן, ולפי שהיו אלה עשירים מופלגים אנשי קפריזה, התערבו בסכום גדול, ורצו שה"נודע ביהודה" שהיה ידוע בחכמתו יפסוק להם. לאחר שהריצו את טענותיהם, שילמו לו להרב סכום חשוב, שכר פסק דין. אמר להם ה"נודע ביהודה" שבאמת לא בא המנגן בשבילם בכלל, אלא בשבילו, שהוא יקבל שכר פסק דין. וכן פרעה, בשמעו את דברי יוסף שצריך למנות איש נבון וחכם, אמר, כי רואה הוא, שתכלית החלום לא הייתה כפי שחשב, לכבודו ותועלתו, ולא כמו שחושבים המצריים למען לא יגוועו ברעב, אלא עיקר החלום הוא בשביל יוסף שיעלה לגדולה, ו"אחרי הודיע א-לוקים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך".

משנה למלך. (מא, מג)

רוח חרישית הניעה קלות את עצי היער ואת העלווה הסמיכה שכיסתה את שורת העצים. מקול עלי העצים עלתה מנגינה סוחפת, אבל האורן הקטן שעמד בשורה הפנימית לא נע ברוח

והפסיד את אפקט הניגון שעלה מחבריו העצים. הוא היה מכוסה מתחתית ועד צמרת במחטים דוקרניות. הרוח עברה על פניו בשקט והמשיכה פנימה אל מרחבי היער.

'כמה חבל' אמר לעצמו העץ בצער, 'כל חבריי העצים מכוסים בשלל עלים ירוקים ויפים המתנענעים לשריקות הרוח, ורק בחלקי נפלו המחטים הדוקרניות. עליי לא יפים, איזה גורל אכזר! אילו רק יכולתי להביע משאלה אחת - הייתי מבקש שכל המחטים שלי יהפכו לעלים של זהב!' כשירד הערב הלך העץ לישון. כשקם למחרת בבוקר הוכה בסנוורים מברק מוזהב, ולפתע כולו היה מכוסה בעלי זהב נוצצים ויפים. שמח העץ הקטן מאד, ניפח את ענפיו בגאווה ואמר לעצמו; 'אין כמוני בכל עצי היער, אין עץ אחד שידמה לי!' בשעות אחר הצהריים כשהשמש נטתה לשקוע, התקרב אל העץ איש זקן ושק גדול על כתפו. קרני השמש זהרו על פני עלי הזהב ושלחו נגוהות מוזהבים למרחוק. הנצנוץ תפס את עינו של האיש והוא התקרב כדי לראות מה כל כך מבריק שם. משראה את עלי הזהב החל לקטוף אותם בזריזות ולהכניסם לשק הגדול. הוא לא עצר עד שהגיע לעלה האחרון, ולעת ערב נשאר העץ ללא עלה אחד על גבו.

'שוב הגורל מתאכזר אליי' התייפח העץ, 'אילו ניתנה לי האפשרות להביע משאלה נוספת הייתי מבקש עלים פשוטים יותר, לא כאלו שכל עובר אורח יחמוד לעצמו, למשל... עלים מזכוכית!' עוד הוא מדבר נפלה עליו תרדמה עמוקה, למחרת בבוקר קם העץ והנה משאלתו התגשמה! כל ענפיו היו מכוסים בעלעלי זכוכית דקיקה שהתנפנו ברוח והשמיעו צליל ענוג כשפגעו זה בזה. כמה שמח העץ בלבושו החדש! העיף מבט סביבו וחשב לעצמו בהנאה; 'הנני העץ היפה ביותר בכל עצי היער, לשום עץ אין עלעלי זכוכית מבריקים ויפים כשלי!' לפתע באה מן ההרים רוח עזה ונשבה בחוזקה בינות לעצי היער, כל עלי הזכוכית התרסקו זה לעומת זה ושוב מצא העץ את עצמו ללא עלים, כשהקרקע לרגליו מכוסה שברי זכוכית בוהקים.

'אני למדתי את הלקח שלי', חשב העץ לעצמו 'אסור להתפאר ולהתגנדר יותר מדי, לשווא ביקשתי עלי זהב או עלי זכוכית מפוארים שאין בהם כל תועלת. אם יתנו לי לבקש משאלה נוספת-אבקש להיות כשאר עצי היער, מכוסה בעלים ירקרקים'. למחרת בבוקר גילה שענפיו צימחו במשך הלילה עלווה ירוקה ורעננה, מה מאושר היה העץ לנוכח מראהו החדש! אלא ששמחתו לא ארכה זמן רב... עז שעברה לידו ראתה כי העלים הירוקים טריים וריחניים והחלה ללחך אותם, כששבעה הלכה לקרוא לחברותיה העיזים, והן באו כדי לחגוג על שארית עליו של העץ. כל נגיסה צרבה כחרב חדה, כשהאורן נרעד למחשבה כי עוד מעט לא יישארו לו עלים. בסוף היום עמד העץ הקטן ללא עלה אחד לרפואה. או אז הבין העץ כי שגה בבקשו להחליף את עליו. מאחר שהוא עץ נמוך שעיזים מגיעות אל ענפיו בקלות, הרי שהדרך היחידה שלו להישאר מכוסה עלים היא להצמיח מחטים דוקרניים, שאם לא כן עליו יהיו מאכל לעיזים הרעבתניות.

'בבקשה, בבקשה...' התחנן העץ, 'לו רק יותר לי לבקש עוד משאלה אחת אחרונה, הייתי מבקש שישבו לי את המחטים הדוקרניות שלי'... בבוקר קם ומצא את עצמו מכוסה מעטה מחטים דוקרניות. הוא שמח מאוד... את המחטים אף אחד לא ירצה לקטוף, שום רוח לא תוכל לשבור אותן, ואף עז לא תלחך אותן עד תום. המחטים הן תלבושתו ההולמת של העץ והן מגינות עליו בעזרת חודיהן הדקיקים והדוקרים. שום רע שבעולם לא יאונה לו...

עלינו לדעת ששום דבר אינו קורה ללא סיבה, ולשמוח בכל מצב שאנו חיים בו בסערות החיים, להאמין שזהו הדבר הטוב ביותר בשבילנו, ושאין מקרה ללא השגחת האל... לאחר עשר שנות ישיבה בכלא המצרי, יוסף משתחרר והופך למשנה למלך מצרים. כנער צעיר היו ליוסף כל הסיבות שבעולם להתייאש ולהשלים עם העובדה שלא יצא מהכלא לעולם. אך הוא האמין שאם הוא נמצא כעת בבית האסורים זה המצב הטוב ביותר למענו, ועליו להיות מאושר על אף שהעתיד נראה שחור. ולפתע הגלגל מתהפך, יוסף יוצא מן הכלא ומתמנה למשנה למלך, והכול בזכות אמונתו. אם הוא נשלח למצרים, זה כדי להפוך למושל עליה. אם הוא נמכר לעבד, זה על מנת להיקרא מן הכלא לכס המלוכה. יש להאמין ולשמוח במה שיש, כי מתוך החושך - מפציע האור.

ויקראו לפניו אברך (מא, מג) (אוהב תורה)

פעם באו כמה אברכים מיישיבת פורת יוסף לביתו של הצדיק רבי מאיר אביחצירא זצ"ל המכונה בבא מאיר, כדי לבקרו, הצדיק סיפר לאברכים שבא אליו אברך אחד תלמיד חכם מיישיבתם, ודיבר אתו דברי תורה ונהנה מאוד מדבריו, והוא רוצה לשאול בשלומו, שאלו האברכים לשמו של האברך והצדיק השיב להם: הוא אמר לי ששמו בן ציון אבא שאול, והוא אברך ביישיבת פורת יוסף... האברכים התפלאו מאוד מהענווה של רבם אשר הפליא לעשות להצניע ולהקטין עצמו, וסיפרו לצדיק שהרב בן ציון אבא שאול הוא אחד מראשי הישיבה ולא סתם אברך פשוט... (תפארת ציון).

על אף שיוסף עלה לגדולה מעבדות למלוכה, וזכה להיות משנה למלך מצרים, הוא אינו מתגאה, "ויקראו לפניו אברך", ואמרו במדרש רבה שהמלה אברך היא צירוף של המילים אב בחכמה ורך בשנים, ויש לבאר בזה שבכל מקום שהתפעלו מיוסף ורצו לחלוק לו כבוד על חכמתו הרבה, יוסף הצניע עצמו והזכיר לכולם אף שהוא אב בחכמה, הוא רך בשנים, ועדיין צעיר ואינו ראוי לכבוד, ועוד אמרו שם במדרש אבל נבוכדנצר נקרא טפסר שהוא צירוף המילים טיפש בחכמה ושר בשנים, נבוכדנצר על אף טיפשותו הרבה חיפש כבוד ושררה והזכיר לכולם שהוא שר בשנים ויש לכבדו. וכן מצאנו במדרשי חז"ל הרבים, שיוסף המעיט עצמו לא נתגאה וכן מובא באגדת בראשית כשמלך יוסף לא הגביה עצמו, וכשם שהיה חבוש בבית האסורים כך היה

במלכותו שנאמר: "ויוסף הוא השליט הוא המשביר", וכי אינך יודע שהוא השליט הוא המשביר? אלא ללמדך כשם שהוא היה בנערותו, כך הוא היה כשמלך.

יהי רצון ונזכה להידבק במידת הענווה!

ויקרא יוסף את שם הבכור מנשה... ואת שם השני קרא אפרים (מא נא) (ילקוט מאמרים)

יוסף הצדיק נקרא מבור כלאו אל כס המלך. חד ופתאומי היה המעבר שלו מעבדות למלכות. מאסיר המלך הוא נהפך למשנה למלך, לשליט כל יכול ורב תפארת בממלכה האדירה והעשירה בתבל באותם הימים.

אולם עיניו לא הסתנווורו מברק הכבוד שנפלו לפתע בשפע כזה בחלקו. הוא לא שכח את מוצאו העברי ומורשת אבותיו גם בתקופת הפאר של הוד המלכות שהזריחה שמשו עליו. וכשנולדים לו באותו תקופה שני בניו הנסיכים, הוא אינו קורא את שמותיהם מצריים מודרניים, אלה מנשה ואפרים שמות של בית אבא, שמות של ישראל סבא. כי אכן אין הוא מתכחש לבית אבא ואין הוא מתבייש במסורת סבא, גם בהיותו מושל בגויים ועטור תהילת עמים, שבין תרבות זרה לבין תרבות אבותם – תהום מפרידה.

זה היה יוסף הצדיק שלבדו שכן בארץ טמאה כמצרים, וכל כח וברק שבעולם לא יכלו לעקרו משורשיו האיתנים בבית אבותיו ובמורשת ישראל סבא.

כיום ישנם רבים, שלא רק בארצות נכר אלא גם בארץ אבותיהם, מתביישים לקרוא את ילדיהם בשמות של אבא וסבא. אם לא שמות נוכריים, בודים להם שמות עבריים כאלה שלא שערום אבותיהם ובלבד שיהיו "מודרניים", להיות בטוחים שאף סב של סבא, מראשית הורות ועד הנה, לא נקרא בשם כזה... .

כי המגמה היא לברוח מבית אבא, לברוח ממורשת סבא, שהשם המקורי הוא סמל להם, מורה על תוכנם ומהותם וקורא להמשכיותם. השם הקורא לנולד הוא ראשית חינכו ומראה על כיוונו. לצערנו נסחפים בזרם גם כאלה שרגלם תקועה עדיין היטב בשדה המסורת של בית אבותם, אלא שנפשם חשקה במקצת מודרניות... .

הבה ונלמד מיוסף הצדיק שלא להיתפס לתרבויות חדשות על אף כל הניסיונות של הברק החיצוני, שאינו אלא הבל פורח וחולף.

בשמות בית אבא לא נתבייש ולמסורת ישראל סבא לא נתכחש! נקרא לילדינו בשמות הקדושים והצנועים של זקנינו וזקנותינו, ובל ניתן לצלצול הזר והחיצוני להחריש אוזנינו ולבלבל דעתנו, אלא נלך במסורת אבותינו הקדושים והטהורים.

ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו (מא,נה) (הרב יעקב חן)

לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו (רש"י).

כופר אחד סיפר לר' יהונתן אייבשיץ שאינו מל את בניו, ונימוקו עמו מאחר שאנחנו לקחנו מנהג זה מהמצריים,,, אמר לו ר' יהונתן, עם ישראל ציווה מנהג זה למצרים כדברי רש"י, אולם אין ספק שאם מקור מנהג זה היה מהמצריים אזי ללא ספק היית מל את בנך,,,

וכן מסופר באחד "המשכילים" כשהיה עולה לתורה היה מברך בכוונה גדולה "אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" וכולם היו פורצים בצחוק. אמר שם אחד הרבנים, אל תצחקו עליו מאחר ששמח הוא שהתורה ניתנה לנו, כי אילו ניתנה לאומות העולם הרי שהיה מחויב בשמירת מצוותיה אחר שמנסה הוא להידמות להם,,,

"וירא יעקב כי יש שָׁכָר בַּמִּצְרִים (בראשית מב, א) (פניני עין חמד, פרשת מקץ)

בעת שנאסר הרה"ק "בעל התניא" זיע"א נכנס אליו גיסו ר' ישראל קוזיק ושאלו מה לעשות, השיב לו בעל התניא: "אתה תיסע תיכף לפטרבורג, ואיש אחד ייסע לברדיטשוב אל הרה"ק רבי לוי יצחק זיע"א שיעשה פדיון נפש". וכן עשו, ר' ישראל נסע להשתדלות בפטרבורג ואיש אחר שלחו לברדיטשוב.

כשבא השליח לשם וסיפר לצדיק ר' לוי יצחק את אשר אירע, נפל הרב על הארץ וצעק צעקה גדולה ומרה, אחר כך שאל את השליח: "האם האדמו"ר 'בעל התניא' היה טרוד מזה?", וענה השליח: "הן". שאלו הצדיק שוב: "האם היה טרוד בחיצוניות או בפנימיות?" השיב האיש: "היה טרוד רק בחיצוניות, שכן ראיתי, כי את נעלי הבית שכח לקחת, והטלית ותפילין לא שכח". התפעל הצדיק מתשובתו ואמר: "הליטאי רואה יפה". אחר כך שאל הצדיק: "מה שם אמו של 'בעל התניא' והשיב האיש ששכח לשאול, ובדרך אמנם נזכר שלא שאל, אך לא רצה לחזור כי רבינו אמר שיסע תיכף, פתח הרה"ק מברדיטשוב חומש ונפתח בפרשת מקץ בפסוק "וירא יעקב כי יש שָׁכָר בַּמִּצְרִים (בראשית מב, א)", ואמר הצדיק: הנה שבר ר"ת שניאור בן רבקה, וכן היה באמת שם אמו של "בעל התניא" זיע"א

"וַיִּפֹּר יוֹסֵף אֶת אָחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ" (מב,ח)

כל העולם שואל, איך באמת קרה שהאחים לא חשבו אולי שמא יוסף אחיהם הוא העומד לפניהם? ועוד שהיו רמזים וסימנים לגלות שהמשנה למלך הוא יוסף. שהרי ראו בעליל ששונה הוא בצבע עורו מכולם, יוסף היה לבן והמצרים היו שחורים, וחוג מזה היה יפה תואר ויפה מראה. מה גם שהשבטים הרי סברו כי יוסף במצרים, וכשבאו למצרים, המשנה למלך, אמר להם את כל סודותיהם, ולאחר כל זאת עדיין לא התחילו לחשוב-שמא אחיהם הוא?! נכון שיוסף "סיפר" להם שמנחש בגביע, ונכון שיצא בלי חתימת זקן ועתה היה עם זקן. אבל בכל זאת, כ"כ הרבה סיבות היה להם לחשוש ואף לא אחד מהאחים הגדולים לא העלה בדעתו – "אולי"...

ביאר ר' שלום שבדרון זצ"ל, ככל שהפלא גדול, התשובה פשוטה יותר: הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם. כשהקב"ה רוצה להעלים דבר, גם המגולה – מכוסה מבעלי השכל הגדולים ביותר.

"ויכר יוסף את אחיו והם לא הכרהו" (מב, ח) (שפתי צדיק – פילץ)

הדבר תמוה, הרי זיו איקונין של יוסף היה דומה לשל יעקב, והיה להם להכירו על ידי זיו איקונין של אביהם, ומה שהלך מהם בלא חתימת זקן ועכשיו הייתה לו חתימת זקן, אדרבא, על ידי זה היה דומה יותר לאביו, והיה להם להכירו. אלא שיוסף היה בן שלושים ותשע באותו זמן, והיה דומה ליעקב כאשר היה באותו גיל, והאחים לא הכירו את אביהם בגיל כזה, כי רק בן פ"ד שנה נשא יעקב אישה, ובניו לא ידעו כלל את דמות דיוקנו בהיותו בן שלושים ותשע.

"ויכר יוסף את אחיו והם לא הכרהו" (מב, ח) (פניני התורה)

פרופ' דניאל חוולסון, שהמיר את דתו, אך היה ידוע בהשתדלויותיו לטובת היהודים, כשהיה כותב מכתב אל רב, היה חותם בשמו המקורי "יוסף". כאשר חגג את יובלו, שלחו לו קהילות רבות מכתבי ברכה, רצו גם אנשי קהילת בריסק לשלוח מכתב כזה, אך הגאון ר' חיים זצ"ל, התנגד לקיום קשר עם המומר. כשנודע הדבר לחוולסון, שלח אל ר' חיים מכתב קצר, ובו פסוק אחד "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכרהו". "השיב לו ר' חיים, אף הוא בקיצור, שם מכרו האחים את יוסף, ואילו כאן מכר יוסף את עצמו.

חי פרעה (מב, טו – טז). (בשפתי צדיקים)

בימיו של רבי נחומק'ה מהורודנא זצ"ל, היה בעיר מושל שונא ישראל, שגרם ליהודים צרות צרורות, אבל את רבי נחומק'ה העריך מאד, ביידעו ששמו הולך לפניו כצדיק גדול, כאיש אמת וישר לב. ביום ראש השנה לנוצרים, הלכו פרנסי העיר, ובראשם רבי נחומק'ה אל המושל ובירכוהו כנהוג ב"שנת אושר". שמע המושל את הברכות, ורמז לפרנסים שחופשיים הם ללכת, ואילו מרבי נחומק'ה ביקש שיישאר יושב עמו, ונפנה אליו ואמר, אל נא תחשוב, שאכן עד כדי

כך אני שוטה, יודע אני שאין היהודים מחבבים אותי ביותר, שהרי טובות רבות אין להם ממני, ואני יודע שלא בירכתם אותי אלא כדי לצאת ידי חובה, מפחד, ובלבבכם ודאי לא איחלתם לי אותה שעה טובות. כך הוא טבעם של היהודים, אף יוסף, כך מסופר בתנ"ך היה נוהג להישבע בחייו של פרעה, שכביכול יקרו לו מאד, ולאמיתו של דבר לא נתכוון אלא לקללו. ובכן, על היהודים שבאו עמך אין אני תמה, אבל, אתה, אתה, ששמו הולך לפניך כאיש ישר, היאך אדם כמוך ידבר אחד בפה ואחד בלב, הייתכן.

השיב לו על כך רבי נחומק'ה: חלילה, בברכות שבירכנו אותך התכוונו בלב שלם, איחלנו לך שנה של אושר, והאושר אדוני המושל לגביך מהו, שיעלוך בדרגה, שתהיה למושל כללי, לשר, למשנה למלך, ואז הלא תעזוב את הורודנא, וזאת אנו נשבעים לך, שכל יהודי העיר מאחלים לך זאת בכל לבם.

"אחיכם האחד יאסר" (מב יט)

מביא המדרש: יוסף לקח את שמעון והמדרש כותב ששמעון הסתכל על אחיו וראה שאינם מגיבים, חשב לעצמו שמעון: "כנראה רוצים לעשות לי מה שעשו ליוסף". בעוצמתו קם ואמר: "אני רוצה לראות מי יכניס אותי לכלא". קרא יוסף ל- 70 גיבורים כושים (מצרים = כוש) ואיך שהם מגיעים שמעון נותן בקולו צעקה וכולם נופלים על הארץ ושיניהם נופלות מרוב פחד... יוסף מבין שזה לא ילך... ואומר למנשה: "תכניס אותו לכלא!". מנשה נותן מכה לשמעון על הצוואר, שמעון נכנס, ומנשה קשר לו את הידיים ואת הרגליים. שמעון מסתכל אחורה ואומר להם: "זה - כוחו מבית אבא..."

חז"ל אומרים שיש בזה משהו יותר עמוק - משהו לדורות: שמעון זה למעשה - עם ישראל, שהרי למה נקרא שמו שמעון? שמע ה' - עם ישראל שיש לו בעיה הוא צועק וה' עונה לו. כשבאים 70 איש כושיים לאסרו - שהם שבעים אומות העולם לכבול את שמעון - את עם ישראל, התגובה הראשונה היא: עם ישראל צועק וכולם מפחדים (=קורא לה' וכל האומות נופלים). אבל שיש אנשים מעם ישראל שעושים צרות לעם ישראל וכוחם מ"בית אבא", אזי אין מנוס! - מהרסייך ומחריבייך ממך יצאו. אף אחד לא יכול על עם ישראל בתנאי שזה מאומות העולם, כיוון שתמיד עם ישראל יכולים להתפלל לה'. אבל כשזה מתוכנן אז עם ישראל בבעיה.

כמה הדברים נכונים ומוכחים בימנו, שיהודים רומסים אותנו בגסות ומביאים עלינו צרות...

ויאמר אלהם מרגלים אתם (מב, ט) (הרב ראובן שמעוני)

מדוע האשימם יוסף דווקא באשמת ריגול? הלא היה יכול להאשים אותם בגניבה, שוד וכדומה?

ובארו המפרשים שיוסף עשה לעצמו את החשבון הבא: אם אמר שהאחים גנבים, הם יצאו החוצה וישאלו את האנשים: איך אפשר "להסדר" עם בעל הבית? בשקלים, בדולרים?... במקרה כזה היו עונים להם: עם בעל הבית הזה לא ניתן "להסדר", כי הוא היה פעם עבד ועכשיו נעשה מושל! דבר זה היה מדליק אצל האחים "נורות אדמות", והם היו תופסים שמדובר באחיהם הקטן יוסף! לכן אמר להם "מרגלים אתם", כדי שיבינו שהם במעקב אנשי בית המלוכה, וכל תנועה שלהם מצולמת ומוקלטת. במצב הזה הם לא יעזו לשאול אנשים ברחוב, כי כל שיחה קצרה כזו רק תגביר את החשד שהם, אכן, מרגלים, וכך יסתבכו עוד יותר.

ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו.. בהתחננו אלינו ולא שמענו (מב, כא) (שמואל טורגמן)

כשמעיינים בפסוקים הקודמים מוצאים את התנאי שיוסף עשה איתם שיביאו את האח הקטן כדי להוכיח שהם לא מרגלים שישלחו את אחד האחים להביא אותם, ובפסוק י"ז כתוב שאסף אותם למשמר את כולם לשלושה ימים ואח"כ אמר להם את הא-לוקים אני ירא לכו כולם ואחד יישאר במשמר כדי שתביאו את אחיכם הקטן וכשיצאו מהכלא ושמעון נשאר אמרו "אבל אשמים אנחנו".

ולכאן קשה מדוע הם נזכרו לעשות חשבון נפש ביציאתם מהכלא בלבד, ההיגיון אומר שכשאדם נכנס לכלא על כל פנים ללא עוול בכפיהם כגון כאן הוא צריך לעשות חושבים על מה ולמה וכאן כששחרר אותם והשאיר אחד נזכרו לעשות חשבון נפש מדוע באה להם הצרה הזאת ויתירה מכך מה הקשר עכשיו בין מכירת יוסף לבין הצרות שפוקדות אותם?

אלא שטמון בדבריהם קשר עמוק בין מכירת יוסף לבין הדברים שאמר כשהוציאו מהכלא, שהרי כשיוסף הכניס אותם לכלא הם לא בקשו רחמים על נפשם ולא על משפחתם וכשהוציא אותם אמר להם ראו אני ירא שמיים ואני דואג לבני בתיכם היושבים בכנען ולכן אני שולח את כולכם עם האוכל ואחד יישאר איתי לעירבון, רק לאחר דברים אלו הבינו את טעותם במכירת יוסף שהתחנן אליהם ולא שמעו וזהו שאומר הפסוק לא שבגלל המכירה באה להם הצרה אלא "על אחינו אשר ראינו בצרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו" וכאן יושב מלך שכלל לא התחננו בפניו והוא מרחם על אנשים היושבים בארץ כנען שכלל לא מכיר ההכרה הזו הביאה אותם לחשבון נפש מדוקדק על חוסר הרחמים כלפי אחיהם יוסף.

"ויקח מאיתם את שמעון ויאסור אותו לעיניהם" (מב, כד)

איתא במדרש כשבאו לאסור את שמעון לא היו יכולין כל גיבורי מצרים להתגבר עליו, עד שבאו מנשה ואפרים והכוהו ומיד נכנע, ולכאורה האִך הצליחו מנשה ואפרים יותר מכל גיבורי מצרים. אלא אומר הרה"ק מספינקא זצוק"ל ששמעון הרגיש במכתם שהייתה "מכה משפחתית" והיא כואבת הרבה יותר ממכה שמקבלים מאדם רחוק, כי מכה שמקבלים מאחד מבני המשפחה כואבת יותר מכל מכות שבעולם.

יעזא ליבם ויחרדו... מה זאת עשה א-לקים לנו (מב', כח') (מתוק מדבש, הרב ברוך בוקרה שליט"א)

מהו לשון "ויחרדו איש אל אחיו?" אומר בעל ה"לחם שלמה" משאמלוי זיע"א: "אף שכל אחי יוסף אחזתם רעד ופחד, מכל מקום צרת עצמם לא הרגישו ומה שכאב להם היה בשביל אחיהם הקדושים על צרתם. וזהו 'ויחרדו איש אל אחיו' שכל אחד היה חרדתו בשביל אחיו הצדיק..."

מספרים שבעל ה"דברי חיים" מצאנו זיע"א לא היה נוהג לתת הסכמות לספרים זולת פעם אחת שחרג ממנהגו ונתן הסכמה נלהבת לספר מסוים. וזאת כיוון שהמחבר הביא חידוש אחד נפלא, שריגש את הרב, בעניין נשיאה בעול עם חברו כדלקמן: הפסוק אומר "כאיל תערוג על אפיקי מים כן נפשי תערוג אליך א-לקים" מדוע "כאיל תערוג?" היה צריך לומר "כאיל (זכר) יערוג" או "כאילה (נקבה) תערוג". אלא הסביר שישנם שני מדרשים בעניין האיל והאיילה. מדרש אחד אומר "אילה זו רחמה צר. וכשכורעת ללדת זועקת בחבליה והקב"ה מזמן לה דרקון (נחש) שמכיש אותה ברחמה ואז היא יולדת בנקל..." מדרש שני אומר על האיל: "בשנת בצורת החיות מתכנסות אצל האיל, כיוון שבורות המים יבשים והוא ה"שליח ציבור" שלהם, מכניס ראשו לאחד הבורות וזועק. מיד מרחם הקב"ה עליו והבורות נובעים במים חיים..." ומה קורה כששתי הצרות באות יחד? האיילה כורעת ללדת, אין איל זכר, והחיות פונות אליה? מיד עוזבת האיילה את הצרה הפרטית שלה, עושה עצמה כאיל זכר וזועקת לקב"ה על צרת חברותיה. ולכן נאמר "כאיל תערוג", אותה אילה עושה עצמה כאיל. וכמו שהיא תערוג כאיל על אפיקי מים, "כן נפשי תערוג" כך צריכה להיות תפילתנו "אליך א-לקים" שנדע לשאת בעול עם חברינו, ולהתפלל מעומק הלב על צרותיהם ובעיותיהם. והמתפלל על חברו - הוא נענה תחילה...

סיים ה"דברי חיים": על חידוש כזה שייך לא לתת הסכמה נלהבת.

וא-ל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש (מגיד) (אוהב תורה)

שמירת הלשון מביאה רחמים מהקב"ה

כאשר שבים האחים ומספרים ליעקב אביהם על הקורות אותם במצרים, יעקב אינו מוציא קללה מפיו כנגד המושל אלא להיפך שולח מתנה מעט דבש וכד' ואומר להם: "וא-ל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש". רואים אנו מה כוח פעולתה של תיבה אחת שאדם מוציא מפיו ועד כמה צריך האדם להיזהר בכל מוצא פיו. נתאר לעצמנו, שיעקב אבינו היה מקלל את המושל הרי יכול היה להמית את בנו בהבל פיו!

כמה צריך האדם לקיים ולשמור את מאמר ה"חפץ חיים" זצ"ל שאמר "החיים והמוות ביד הלשון". נדרשת ממנו התבוננות לפני שהוא מוציא דבר מפיו, קל וחומר אם רוצה להוציא דבר מגונה מפיו בכך צריך זהירות יתירה, שח"ו לא יאמר דברים שאסור לאומרם, כיוון שלאחר שיוציא מפיו התיבות כבר לא יוכל לקחתם בחזרה. היצר הרע מכיר היטב את חולשותיו של האדם ויודע כיצד לתפוש אותו בלשונו.

הבה נבחן בכמה מקרים דומים אנו נתקלים בחיינו, לא אחת אנו רוצים להוציא איזו "הערה" אך לעיתים היא באה כחץ בליבו של הזולת. יש פעמים שהאשה מטילה על בעלה כל מיני מטלות, והוא "לא בנוי" לבצע את המשימות ואז מתחילים הוויכוחים וההערות ולעיתים "נזרקת" מפי הבעל מילה לחלל האוויר שנשמרת בליבה של האשה לאורך שנים. אך אם היה יודע הבעל שזה רק בגדר ניסיון ובחינה כלפיו, שהקב"ה חפץ דווקא בטובתו ולכן הוא מביא לו את ה"קושי" הזה, היה הבעל משתדל לבצע את בקשות אשתו.

בספר "נפלאותיו לבני אדם" מובא מעשה מופלא הממחיש לנו זאת: ר' מוטי הינו נהג טנדר הסעות המתגורר בבני ברק. עייף ומותש היה ר' מוטי כאשר צלצל הטלפון הנייד שלו ועל הקו הייתה משפחה ירושלמית שביקשה ממנו להסיעה לאירוע משפחתי בבני ברק. ר' מוטי, שבדיוק שהה באותם רגעים ליד ירושלים, הסכים לקחתם. היה זה כבר לאחר יום ארוך ומתיש וכל שרצה זה רק להגיע כבר לביתו לנוח מעט לפני תפילת ערבית והשיעור הקבוע. "אנו שולחים אליך את אחד הילדים למטה. אנא צפור בהגיעך לבניין." ביקשו בני המשפחה מר' מוטי.

הערב ירד על ירושלים ור' מוטי עובר בסבלנות עוד רמזור בפקק בכניסת העיר, עד שהגיע לפתח ביתה של המשפחה והודיע בקול עייף ותשוש על הגעתו. ילדה פעוטה עם תיקייה התקרבה בשמחה אל הטנדר, פתחה את הדלת ורצה לתפוס מקום בספסל האחרון ליד החלון. לאחר דקה הגיעו בני המשפחה אל הטנדר ותפסו מקומותיהם. הילדים צהלו משמחה לקראת האירוע תוך כדי שר' מוטי משוחח עם ראש המשפחה. האוטו הגיע לאולם האירועים בבני ברק, האב שילם לר' מוטי ומכאן הוא המשיך לכיוון ביתו תוך כדי פיהוק עמוק של עייפות. הוא החנה את האוטו ונעל אותו היטב. כל בקשתו היא רק לתת תנומה לעפעפיו הכבדות מתשישות.

והנה, ממש בכניסה לבניין, מצלצל הסלולארי שלו: "מה נשמע?" הייתה זו אשתו. "ברוך השם." "מה חדש אתך?" "הכל בסדר, הנה אני כבר עולה. אני ממש בכניסה לבניין." צהלת שמחה נשמעה מפי אשתו: "איזה יופי! אני בדיוק צריכה לצאת לפעילות התנדבות מטעם 'עזר מציון', יהא זה נפלא עבורי אם תיקח אותי ברכב עד מקום הפעילות..." משהו בתוכו נרגז בליבו והוא חשב לעצמו: "מה רוצים ממני היום.... אוף, אין לי כוח לשום דבר!" כל מה שהוא רק חולם כעת זה רק לעלות, לשתות משהו ולנוח מיום הנסיעות הארוך וגם בבואו סוף סוף לביתו מחכים לו נסיעות? "אל תעלה עדיין..." אמרה לו אשתו "בבקשה, מחכים לי ואני פשוט מאחרת... עשה לי טובה, ממש אין לי כוח למונית עכשיו. הקדש לי רק חמש דקות. בבקשה, עשה לי טובה..."

אם יודע האדם שממצווה וחסד לא מפסידים, להיפך, רק מרוויחים ועושים נחת רוח לקב"ה וגם כשאין כוח לגמרי מקבלים באהבה, שהכל מאת ה' מתגלית הישועה! ר' מוטי מסתכל על הרכב וממש אין לו כוח לחזור אליו. נמאסה עליו הישיבה מול ההגה והוא קיווה כבר שלא יחזור אליו עד מחר בבוקר, אך אינו רוצה לסרב לאשתו היקרה. הוא לקח את צרור המפתחות, פתח את הרכב, התיישב בלא חשק והתניע. אשתו יורדת בשמחה ופותחת את הדלת האחורית כדי להכניס את חבילתה ומיד היא נכנסת להלם: "מה זה? מי זו? מי זו הילדה שנרדמה כאן באוטו?" ר' מוטי קפץ ממקומו: "איזו ילדה?" בספסל האחרון שברכב, צמוד לחלון, ישנה לה עמוקות פעוטה עם תיקייה בידה. מיד זעק ר' מוטי: "מה? מה? הם שכחו אותה... חסרי אחריות... מדוע הם לא מתקשרים? היכן הם? איזה נס שחזרתי לרכב... מה היה קורה אם לא היינו חוזרים לרכב? הילדה הייתה עלולה להישאר כאן כל הלילה ברכב החנוק הזה, ה' ישמור!" ר' מוטי חיפש את מספר הטלפון של המשפחה אך הבעיה הייתה שהם התקשרו אליו מביתם בירושלים, בעוד שכעת הם בבני ברק. מיד עשה את דרכו לאולם האירועים בעוד שאשתו ניסתה להרגיע את הפעוטה שהתעוררה ופרצה בבכי.

ר' מוטי נכנס כרוח סערה לאולם, חיפש את אבי המשפחה והוציאו משם החוצה ובכעס רב אמר לו: "אתה נורמלי? שוכח ילדה אצלי ברכב בלי לשים לב?" האב והאם חיפשו את ילדיהם וראו שכולם נמצאים ואמרו לו: "אנו מצטערים. כל ארבעת בנותינו כאן, לא שכחנו אף ילדה." ר' מוטי צחק. "אני חושב שאתם טועים!" הוא לקח אותם לרכב והראה להם את הילדה הבוכייה. ההורים ראו אותה ואמרו לו: "אנו שוב מצטערים, זו לא הילדה שלנו! איננו מכירים אותה. כשנכנסנו לרכב ראינו אותה כבר יושבת במושב האחורי וחשבנו שזו הבת שלך." דממת הלם שררה באוויר. ר' מוטי נזכר כי הפעוטה עם התיקייה עלתה ראשונה לטנדר מיד כשהגיע לרחוב הירושלמי. הוא היה בטוח שהיא בת משפחתם אך עכשיו מתברר לו שאין לה קשר עם המשפחה שעלתה.

לפתע גופו הצטמרר לחשוב מה היה קורה אם לא היה חוזר לרכבו... הפעוטה יללה בשקט ולא דיברה כלום. ר' מוטי חשב שהוא חולם. רק לפני כמה דקות הוא היה בדרך לנוח והנה כל זה... אך כיצד מאתרים את הורי הילדה? רעייתו של ר' מוטי פתחה את התיקיה ושלפה משם חוברת תווי מוסיקה. על המחברת נכתב בטוש זוהר, ממש משמיים: שייך לציפורה ירושלמי, רח' רימוני נחושת 14, ים טל... המוצא הישר מתבקש לפנות למשפחת ירושלמי. ר' מוטי התקשר, אך הקו היה תפוס. כנראה מתקשרים למשטרה לדווח על היעדרות בתם... לאחר כמה דקות דיבר איתם ר' מוטי: "שלום, ירושלמי? הבת שלכם אולי חסרה?" "א-י-פ-ה-ה-י-א?" נשמעה זעקה צעקה בטלפון "כל ירושלים מחפשת אותה!"

בסופו של דבר התברר שהפעוטה לומדת בשיעור נגינה בשעות הצהריים ומחכה היא תמיד לאביה שיאסוף אותה. באותו יום הודיע לה אביה שהוא לא יוכל לאסוף אותה וכי חברו בעל טנדר לבן יאסוף אותה. לר' מוטי יש טנדר לבן והוא עצר בדיוק בזמן ובכתובת ממנה הייתה צריכה הילדה לעלות. הילדה עלתה, אפוא, לטנדר של ר' מוטי ולא של החבר, והיא חיש קל נרדמה מעייפות...

גם כשהאדם עייף ומותש ולפתע באים לו ניסיונות עליו לדעת שהכל מנוהל ע"י בורא כל העולמות לטובה! תארו לכם מה היה קורה אם לא היה חוזר לרכבו, חלילה. ה' ישמור ויציל! כמו כן נשנן את הכלל המפורסם: "ממצוות לא מפסידים בחיים!".

על דבר הכסף השב באמתחותינו בתחילה אנחנו מובאים (מ"ג-י"ח) (סיפורי צדיקים עלון 133)

מסופר על הגה"ק מוילנא זיע"א שפעם פנה אליו אברך אחד ואמר: נאמנים עלינו דברי חכמינו ז"ל שאין דבר שאינו מרומז בתורה, ילמדנו אפוא רבנו היכן מרומזים בתורה דברי חכמינו בתלמוד (שבת ל"א) שבשעה שמכניסים אדם לדין, אומרים לו בראשונה, נשאת ונתת באמונה? הרהר הגאון רגע קט ומיד אורו עיניו וקרא בהתרגשות: אכן מאמר חכמינו זה מרומז באחד הפסוקים בפרשת מקץ, "על דבר הכסף השב באמתחותינו בתחילה אנחנו מובאים".

ירד ירדנו בתחילה לשבור אכל וגו' והנה כסף איש בפי אמתחתו (מג, כ – כא). (עונג שבת)

הרה"ק ר' אברהם מסלונים זי"ע היה אומר "ירדנו" לעולם הזה במטרה לשבור את תאוות האכילה, "לשבור אוכל", והנה בסופו של דבר הוכחנו כי עדיין "כסף איש בפי אמתחתו", כל הכיסופים והתשוקות באמתחתנו, כל כלי הגוף מלאים מהם.

"ויכינו את המנחה עד בא יוסף בצהרים כי שמעו כי שם יאכלו לחם" (מג, כה") (דורש ציון)

בפסוק זה נרמזת הלכה לגבי תפילת מנחה : כאשר מגיע זמן מנחה, אסור לאכול לחם (סעודה) לפני תפילת מנחה. וזהו שאמר "ויכינו את המנחה", היינו, שהתפללו מנחה משום "כי שמעו כי שם יאכלו לחם. יש להיזהר בכך בפרט בסעודת ברית מילה, כשעושים ברית מילה אחר הצהריים. המוזמנים יושבים לסעודה בעת שכבר הגיע זמן המנחה, אך יש להקפיד להתפלל תפילת מנחה לפני נטילת ידיים לסעודה זו. לגבי ארוחת צהריים רגילה, שנאכלת בבית, רבים מהפוסקים מקילים, מאחר וזוהי "סעודה קטנה". ואם יש לאדם זמן קבוע להתפלל מנחה, אפשר לסמוך יותר להקל. אבל בסעודת ברית מילה, שהיא סעודה גדולה וחשובה, יש להקפיד ולהתפלל מנחה לפני. כמו כן, נרמז במילה "מנחה" על שבת חנוכה, שחלה בפרשת מקץ: "מנחה" בראשי תיבות –(תפילת) מנחה, נר חנוכה, הדלקת נרות של שבת. כך הוא הסדר בערב שבת של חנוכה: קודם יש להתפלל מנחה, אחר כך להדליק נרות חנוכה ולאחר מכן להדליק נרות שבת.

"מוות וחיים ביד הלשון"

האחים אומרים למשנה למלך: "אֲשֶׁר יִמָּצָא אֹתוֹ מַעֲבָדֶיךָ וְמָת וְגַם אֲנַחְנוּ נִהְיָה לְאֹדְנֵי לַעֲבָדִים" (מד ט) והוא עונה להם: "וַיֹּאמֶר גַּם עֲתָה כְּדַבְּרִיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמָּצָא אֹתוֹ יִהְיֶה לִי עֶבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נָקִים" (מד י)

כיצד הוא אומר להם כדבריכם (זה שימצא בידו ימות ואתם תהיו עבדים) והוא משנה את דבריהם זה שימצא יהיה עבד ואתם נקיים, האין זה שיח חרשים?!

התשובה לכך היא: שהמשנה למלך (לפי תרגום יהונתן בן עוזיאל) היה מנשה והוא ידע איך סבתו רחל מתה ע"י הקללה שקילל יעקב: "עם אשר תמצא את אלוך לא יחיה" והוא גם ידע שהגביע באמתחת בנימין (שהרי הוא הניח אותו שם) ומכיוון שפחד שדודו (היחיד מאב ומאם) בנימין ימות באותן נסיבות, הוא מתקן תוך כדי דיבור את הדברים... מכאן אנו למדים כמה עלינו להישמר בלשוננו שמוות וחיים ביד הלשון.

ספר אורחות צדיקים מביא סיפור שממחיש את דברי שלמה המלך: פְּתִיב, "מִנֹּת וְחַיִּים בְּיָד לְשׁוֹן, וְאַהֲבָיָה יֹאכֵל פִּרְיָה" (משלי יח, כא).

מעשה במלך אחד שחלה, כינס אליו את כל הרופאים שלו. הם עיינו בתיק הרפואי ואמרו למלך: "עליך לשתות חלב לביאה". שמע המלך ושאל: "אבל מי יביא לי חלב לביאה?" אחד מנאמני המלך התנדב, לקח 10 עיזים והלך לדרכו לחפש חלב לביאה. הלך למערה ביער וראה שם לביאה משחקת עם גוריה.

ביום הראשון עמד מרחוק, השליך לה עז אחת, ואכלה. כך עשה גם ביום השני, וביום השלישי והרביעי, עד שנגמרו לו העיזים וכבר היה משחק עמה, ותוך כדי לקח מחלבה והלך לו בדרכו

למלך. בחצי הלילה חלם חלום - והנה אבריו מתווכחים זה עם זה. מי הכי חשוב ובזכות מי הייתה ההצלה למלך? הרגלים אמרו: אין כמונו. אם לא הלכנו, לא היה הגוף יכול להביא חלב. אמרו הידיים: אם לא היינו חולבים את הלב, לא היה חלב. אמרו העיניים: אנחנו מעליכם. אם לא היינו רואות את הלב, לא היה חלב. ענה המוח: אני הכי חשוב, אם לא הגיתי את הרעיון לקחת עזים, לא היה חלב. אמרה הלשון: אני הכי חשובה! אלמלא הדיבור, מה הייתם עושים? צחקו כל האיברים: היאך את משווה את עצמך אלינו? את יושבת במקום חושך ואפלה, ואין בך עצם - מי את בכלל?!... אמרה להם הלשון: עוד יגיע היום תבקשו את סליחתי.

ניעור האיש משנתו, שמר את חלומו בליבו. כשהגיע לארמון נכנס אל המלך, ואמר: "הנה, הבאתי לך חלב כלבה". קצף המלך, וציווה לתלותו. החלו האיברים מפחדים ורועדים. אמרה הלשון: הלוא אמרתי לכם! אם אני מצילה אתכם, תודו לי שאני שולטת בכם? אמרו האיברים: הן. אמרה הלשון לתליינים: החזירו אותי אל המלך. דבר לי אליו. כשהגיע האיש למלך אמרה הלשון: "אנו, בלשון הציידים, מבלבלים בדיבור בין כלבה ללביאה. הבאתי לך חלב לביאה. במו ידי חלבתי אותה". שתה המלך את החלב והבריא.

וְזֶהוּ, "מִנֵּת וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן" (שוחר טוב לט ב - ג). לְכָךְ אָמַר דָּוִד (תהלים לט, ב), "אֲשַׁמְרָה דְרָכֵי מַחְטָא בִלְשׁוֹנִי" ...

הבה נשמור פינו מחטוא בלשוננו...

בכ"ב אותיות הקודש ישנם רמזים נפלאים לחנוכה. (החיד"א)

האותיות אבגדהוזח"ח בגימטריה ל"ו כמספר נרות החנוכה. האות ט'-נר חנוכה מצוה להניחו למטה מעשרה טפחים דהיינו בטפח הט'. האותיות יכלמנסע"פ ראשי תיבות: י' כשר, למעלה מעשרים, נר, סוכה, עירוב - פסול. האותיות צקרש"ת ראשי תיבות צורך קדושה ראוי שמש תוסיף, או צדיקים קדושים רצחו שונאי תורה

"וטמאים ביד טהורים"

צריך להדגיש, כי כאשר הטהורים יצאו למלחמה וניצחו, הם הצילו את העם הצלה נוספת - כי היה מי שידריך את העם איך ללמוד את הנס... כי אם חלילה מבינים את הניסים בצורה מעוותת לא מפיקים מהם את התועלת האמתית, בסופו של דבר - הצרות חוזרות שוב רח"ל.

ידוע, כי בזמן מסעות הצלב התחוללה מגפת חולירע באזורים ענקיים באירופה, ומהיהודים לא מתו כמעט. רק מאומות העולם נפלו חללים, והיה זה נס. ביום מן הימים הבחינו הגויים בכך, והיה מי שיזם אסיפה ובה התסיסו הגויים זה את זה והכריזו - כי היהודים הרעילו את הבארות

להרוג בגויים ולכן רק הם לא נפגעו, ומאותו יום יצאו הגויים להרוג ולהשחית, פוגרומים נוראים - ונפל עם רב מישראל. נשאלה אז שאלה גדולה בין הצדיקים - מה חרון האף הגדול הזה, כאשר ממש עד אותו זמן היו ניסים גדולים ולפתע התהפך הגלגל, מדוע. גדולי ישראל אמרו כי הטעם משום שלא למדו את הנס שהתחולל עימם, לא התעוררו ממנו לראות חסדי ה' ולעבדו בלבב שלם, הקב"ה רצה שילמדו את הנס כמו שצריך! וכשלא למדו נהי' חרון אף... ובזה נבין שורה אחת ב"על הניסים": "וטמאים ביד טהורים וזדים ביד עוסקי תורתך ולך עשית שם גדול וקדוש" רק בעקבות שהטהורים הם היו הלוחמים והמנצחים, הייתה לנו היכולת להבין את משמעות הניסים כראוי-ולעשות שם גדול וקדוש להקב"ה, כי אם הצבא החילוני היה המנצח, הוא היה מפרש את הניסים כרצונו, ומי יודע איזו תוצאה של חרון אף הייתה באה עלינו. רק כאשר הטהורים ניהלו את הניצחון - זכינו לחנוכה "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול".

חידון פרשת מקץ

1. מה קורה בפרשה זו אחרי שנתיים? מה עוד קורה בחומש בראשית אחרי שנתיים? (שתי תשובות)

פרעה חולם את חלומותיו שנתיים אחרי שיוסף פתר את חלומותיהם של שר האופים ושר המשקים (בראשית מא א). בבראשית יא י, מסופר ששם (בנו של נח) הוליד את ארפכשד שנתיים לאחר המבול. בבראשית מה ו, יוסף אומר לאחיו שרק שתיים משנות הרעב חלפו ושהם צריכים לרדת למצרים.

2. מהם שני התכשיטים שמוזכרים בפרשה זו?

פרעה נותן ליוסף את "טבעתו" ושם את "רביד הזהב על צווארו" (בראשית מא מב).

3. מי נקרא בפרשה זו כהן ומי עוד נקרא כהן בספר בראשית?

פוטי-פרע, חותן יוסף הוא "כהן און" (בראשית מא מה). בבראשית יד יח נקרא מלכיצדק "כהן לא-ל עליון".

4. מה מדומה בפרשה זו לחול? היכן עוד בחומש בראשית משווים משהו לחול? (2 תשובות)

יוסף אגר כל כך הרבה מזון שהוא היה רב "כחול הים" (בראשית מא מט). בבראשית כב יז אלוקים מבטיח לאברהם שצאצאיו יהיו רבים "כחול אשר על שפת הים". בבראשית

לב יג, יעקב מתפלל לאלוקים שיצילו מיד עשיו, ומזכיר לאלוקים שהוא הבטיח להרבות את זרעו "כחול הים".

5. אילו שלושה תפקידים מוזכרים בפרשה זו ואינם מוזכרים שוב בשום מקום אחר בתורה? (3 תשובות).

יוסף היה שליט ומשביר (בראשית מב ו). מאוחר יותר מליץ מתרגם את השיחה בין יוסף לאחיו (בראשית מב כג).

6. איזה חפץ מופיע 15 פעמים בפרשה זאת אך אינו מוזכר שוב בכל התנ"ך?

האמתחת שבה האחים נושאים חזרה את הדגן מופיעה 15 פעמים בפרשתנו אך לא מופיעה שוב בכל התנ"ך.

7. באיזה הקשר מוזכרים סוגים שונים של 'פיצוחים' בפרשתנו?

בוטנים וסקדים היו חלק מהמנחה שיעקב שולח ליוסף.

8. כמה אחים ירדו למצרים בפעם הראשונה? כמה אחים ירדו למצרים בפעם השנייה?

בפעם הראשונה ירדו למצרים עשרה אחים, משום שיוסף כבר היה שם ובנימין לא הצטרף אליהם. גם בפעם שנייה ירדו עשרה אחים למצרים, כי למרות שהפעם בנימין ירד אתם, שמעון היה כבר אסור במצרים.

9. מי רוחץ את רגליו בפרשה זו? באיזה מקום אחר בחומש בראשית נרחצות אותן רגליים פעמיים?

האחים רוחצים את רגליהם כשהם מגיעים לביתו של יוסף (בראשית מג כד). בבראשית יח ד אברהם אומר למלאכים שמגיעים אליו לרחוץ את רגליהם, ואז, כשהם מגיעים אל לוט, גם הוא מבקש מהם לרחוץ את רגליהם (בראשית יט ב).

10. איפה יש בפרשתנו טענה של קל וחומר? איפה עוד מופיע בתורה קל וחומר? (3 תשובות)

כשהאחים מואשמים בגנבת הגביע של יוסף הם משיבים בקל וחומר, "הן כסף אשר מצאנו בפי אמתחותינו השיבוננו אליך...", ואיך נגנוב מבית אדוניך כסף או זהב?" (בראשית מד

ח). בשמות ו יב, משה שואל את אלוקים: "הן בני ישראל לא שמעו אלי, ואיך ישמעני פרעה?". בבמדבר יב יד השם אומר למשה, "ואביה ירוק ירוק בפניה, הלא תיכלם?" ומעצמה תסתגר שבעה ימים מבושה, וכך גם מרים צריכה לצאת מהמחנה לשבעה ימים (כשהיא לקתה בצרעת). בדברים לא כז,

חידון א'ב' לפרשת מקץ

א- איך כתוב 'אגם' [שדה עשבים] בלשון התורה?*

ב. איזה פועל, בחולומו של פרעה הראו ששנות הרעב ישכיחו את שנות השבע?

ג- מילת ריבוי, בה השתמשו בני יעקב מול יוסף כדי לכלול בחטאם גם את צער אביהם?

ד- מילה נרדפת ל'פרות כחושות' בלשונו של פרעה?*

ה- מה ההבדל המלכותי שמדגיש פרעה שיהיה בינו ליוסף?*

ו- "רוחו מקשקשת בתוכו כמו פעמון" – נאמר על פרעה, איך זה כתוב?*

ז- מה לשון המילה "והימש"? **

ח- מי שעושה כשפים ושואל בעצמות של מתים – נקראים?*

ט- על ידי מה מינה פרעה את יוסף להיות הסגן שלו [שני לו]?*

י- ליד איפה ראה פרעה את עצמו עומד בחלומו הראשון?

כ- מפני מה גילחו את יוסף לפני שהביאוהו אל פרעה? *

ל- בדברי יעקב לבניו, איזו מילה יכולה לבא במקום המילה 'רדו'?*

מ- שיבלים שיש בהם הרבה תבואה – נקראות?

נ- בלשונו של שר המשקים, גמטריא של 'שוטה'? מילת גנאי על יוסף?*

ס- היכן גדלה התבואה והפירות שהכניס יוסף לתוך כל עיר?

ע- היכן שמר יוסף את כל תבואות ארץ מצרים? ב _____

פ- מלך מצרים לדורותיו?

צ-איך כינה פרעה את השיבולים הקשות וריקות מכלום?*

ק- רוח מזרחית נקראת?

ר- מה סימלו הפרות הרקות ושיבולים הריקים?

ש- מה סימלו את מספר השנים , בחלומו השני של פרעה?

ת- לפני שירדו למצרים, מה עשו בני יעקב בקשר למכירת יוסף? * ה _____

תשובות לחידון א' ב' פרשת מקץ

א	אחו
ב	בליעה
ג	גם

ד	דלות
ה	הכסא
ו	ותפעם רוחו
ז	זירוז
ח	חרטומים
ט	טבעת המלך
י	יאר
כ	כבוד המלכות
ל	לכו
מ	מלאות
נ	נער
ס	סביבותיה
ע	ב-ערים
פ	פרעה
צ	צנמות
ק	קדים

ר - רעב

ש - שבלים

ת - ה-תחרטו

